

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Denisa Špetlíková

**Intimní vztahy v antice a současné české
společnosti**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Denisa Špetlíková**

Vedoucí práce: **Mgr. Marta Svobodová**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

Špetlíková, Denisa. *Intimní vztahy v antice a současné české společnosti*. Praha, 2012. 61 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Marta Svobodová.

Abstrakt

Bakalářská práce v první části pojednává o řeckých (především athénských) a římských institucích manželství, prostituce a homosexuality v době antiky, jež do hloubky rozebírá. Ukazuje normy, jež antická společnost v těchto vztazích uznává a které vykazuje za hranice normálnosti. Zjišťuje, za jakých podmínek se instituce vyvíjeli a co na jejich vývoj mělo vliv, případně ukazuje, proč instituce, či jejich jednotlivé aspekty začínají upadat. V druhé části práce rozebírá na první pohled stejné instituce, avšak v soudobé české společnosti, především pomocí sociologických výzkumů z let 2000-2011. Ukazuje, jaké konkrétní rozdíly se zde vyskytují a jaký na ně má současná společnost názor. Odůvodňuje a vysvětluje, za jakých podmínek a proč se rozdíly objevily a jaký je jejich význam. U některých aspektů institucí práce nastiňuje i možný budoucí vývoj.

Abstract

This bachelor's thesis deals with the Greek (mainly Athenian) and Roman institutions of marriage, prostitution and homosexuality in ancient times, which analyzes in depth in the first part. It shows standards which the ancient society recognizes in these relationships and shows the boundaries of normalcy. It discovers the conditions under which the institutions evolved and what had an impact on their development or shows why the institutions and their individual aspects are beginning to decline. The second part discusses the same institutions in contemporary Czech society, especially through sociological surveys from the years 2000-2011. It shows what specific differences exist here and what opinions have the contemporary society on them. It justifies and explains how and why the differences occurred and what are their significances. The thesis outlines too, how could possible future developments of some aspects of the institutions look like.

Klíčová slova

antické Řecko a Řím, intimní vztahy, manželství, prostituce, homosexualita, současná česká společnost, srovnání

Keywords

Ancient Greece and Rome, intimate relationships, marriage, prostitution, homosexuality, contemporary Czech society, the comparison

Rozsah práce: 106 834

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. 5. 2012

Denisa Špetlíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Martě Svobodové za odborné vedení mé práce, své úžasné rodině za psychickou podporu a neutuchající pozitivní přístup, svým prarodičům za všechnu pomoc s korekturami textu a svému dobrému příteli Bc. Alexanderu Šafaříku-Pštroszovi za mnohé rady, kterými mi dokázal kdykoliv pomoci.

Institut sociologických studií
Projekt bakalářské práce

Denisa Špetlíková

Fakulta sociálních věd

Sociologie a sociální antropologie

1. Předpokládaný název práce

Intimní vztahy v antice a současné české společnosti

2. Námět práce zahrnující formulaci a vstupní diskusi poznávacího problému

Bakalářská práce se zabývá srovnáním podoby intimních vztahů v době antického Řecka a Říma a v současné české společnosti, kdy podobám intimním vztahům chybí pevné normy a naopak se od jedince očekává individuální naplnění nejen sexuálních potřeb. Ukáže na příkladech dvou kultur, jakým způsobem jsou (de)konstruovány společenské normy v oblasti sexuality.

Srovnání se zaměří na instituce manželství, prostituce a homosexuality, s nimiž se setkáváme jak v době antiky, tak nyní, avšak ne ve stejné podobě. Ukáže konkrétní rozdíly, jež se v institucích objevují a jak k nim společnost přistupuje a stejně tak poukáže i na nové aspekty institucí v moderní společnosti (homosexuální sňatky atp.) a vysvětlí, čím jsou způsobeny. Práce bude sledovat i kontext utváření norem v oblasti sexuality.

3. Předpokládané metody zpracování a předběžná struktura práce

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy dostupných pramenů prozkoumat a srovnat intimní vztahy v době antického Řecka a Říma a v současné české společnosti, z tohoto následně učinit zjištění, jakým způsobem jsou konstruovány normy v oblasti sexuality, a jaká témata jsou případně za hranice této normy vykazována. Práce bude teoretická, založená na základě studia příslušné literatury.

1. úvod do problematiky, metodologie a teoretická východiska
2. intimní vztahy v antice – praxe, názory, postoj společnosti atd.
3. komparace s intimními vztahy v současné české společnosti – praxe, názory, postoj společnosti atd.
4. shrnutí a hlavní zjištění práce
5. závěr

4. Orientační seznam literatury

FOUCAULT, Michel. 1999. *Dějiny sexuality I*. Vůle k vědění. V Praze: Herrmann.

FOUCAULT, Michel. 2003. *Dějiny sexuality II*. Užívání slastí. V Praze: Herrmann.

FOUCAULT, Michel. 2003. *Dějiny sexuality III*. Péče o sebe. V Praze: Herrmann.

ESLAVA GALÁN, Juan. 2004. *Milostný život ve starém Římě*. Vyd. 1. Praha: Ikar.

ESLAVA GALÁN, Juan. 2003. *Láska a sex ve starém Řecku*. Vyd. 1. Praha: Ikar.

MORUS, Jan a Jiří STACH. 1992. *Světové dějiny sexuality: Světla a stíny velkoměsta*. 2. dopl. vyd. Praha: Naše vojsko.

MOŽNÝ, Ivo. 2002. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství. Základy sociologie, sv. 8.

CHALOUPKOVÁ, Jana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. 2004. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. Sociologické studie/Sociological Studies, 04:07.

VANÍČKOVÁ, Eva. 2005. *Dětská prostituce*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005.

ZIKMUNDOVÁ, Martina. 2009. Terénní sociální práce s osobami poskytujícími placené sexuální služby. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, s. 119-126.

MITLÖHNER, Miroslav. 1999. *Erotika a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub.

FAFEJTA, Martin. 2004. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz.

5. Jméno konzultanta a jeho písemný souhlas se spoluprací

Konzultant: Mgr. Marta Svobodová

V Praze dne 8. 6. 2011

Konzultant: Mgr. Marta Svobodová

Autor: Denisa Špetlíková

Podpis:

Podpis:

Obsah

ÚVOD	2
ANTIKA	7
1.1 POSTAVENÍ ŽEN A MUŽŮ	7
1.1.1 Ženy	7
1.1.1.1 Řecké ženy	7
1.1.1.2 Římské ženy	8
1.1.1.3 Spartské ženy	9
1.1.1.4 Důležité ženské vlastnosti	9
1.1.2 Muži	9
1.1.2.1 Řečtí muži a jejich vlastnosti	9
1.1.2.2 Římští muži a jejich vlastnosti	10
1.2 MANŽELSTVÍ	12
1.2.1 Důvody k uzavření manželství	13
1.2.2 Uzavření manželství	14
1.2.3 Odlišná Sparta	16
1.2.4 Děti	16
1.2.4.1 Antikoncepce a potraty	17
1.2.5 Cizoložství	17
1.2.6 Rozvod	18
1.3 PROSTITUCE	19
1.3.1 Řecká prostituce	19
1.3.1.1 Athénské nevěstky	20
1.3.1.2 Hetéry	20
1.3.1.3 Mužská prostituce	22
1.3.2 Římská prostituce	22
1.3.2.1 Mužská prostituce	23
1.4 HOMOSEXUALITA A PEDERASTIE	24
1.4.1 Homosexualita	24
1.4.1.1 Lesbická láska	24
1.4.2 Pederastie	25
SOUČASNOST ČESKÉ REPUBLIKY	29
1.5 POSTAVENÍ ŽEN A DĚTÍ V ČR	29
1.5.1 Postavení žen	29
1.5.2 Postavení dětí	29
1.6 MANŽELSTVÍ V ČR	31
1.6.1 Děti	32
1.6.2 Uzavření manželství	33
1.6.3 Další formy partnerských soužití	34
1.6.4 „Muž v domácnosti“	35
1.6.5 Nevěra, rozvod	36
1.7 PROSTITUCE V ČR	38
1.7.1 Prostituce a zákony	38
1.7.2 Ženská prostituce	39
1.7.3 Mužská prostituce	40
1.7.4 Dětská prostituce	41
1.8 HOMOSEXUALITA V ČR	43
1.8.1 Pederastie	43
1.8.2 Homosexualita	43
1.8.3 Druhy homosexuality	44
1.8.4 Registrované partnerství	45
ZÁVĚR	47
SUMMARY	49
POUŽITÁ LITERATURA	50

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila srovnání intimních vztahů v antice a současné České republice. Antiku jsem si pro porovnání vybrala, protože Gaius Julius Caesar je moje nejoblíbenější postava v lidské historii a bylo tak pro mě zjišťování nových faktů o antické kultuře fascinující. Práce pro mě byla také skvělým rozšířením si znalostí o současných intimních vztazích, které nejsou člověku běžně známy, avšak téměř pro každého jsou zajímavé, jelikož různé intimní vztahy zastávají své místo v životě každého člověka. Současnost je pro mě ve srovnání poutavá, jelikož je to doba, pro kterou tabu téměř nic neznamená, a všechny aspekty intimních vztahů jsou vystavovány veřejně pro každého.

Cílem mé práce je srovnání řeckých a římských institucí manželství, prostituce a homosexuality v době antiky (přibližně 8. stol. př. Kr. – 2. stol. n. l.) a v současné české společnosti. Zajímají mě konkrétní rozdíly, které se v institucích objevují a jak jsou tyto změny, případně nové aspekty institucí společností přijímány a jaké jsou jejich projevy v moderní společnosti. Práce poukáže i na aspekty těchto institucí, které již vymizely, či se postupně ztrácejí a objasní, za jakých podmínek a proč k tomu dochází. Stejně tak bude nastíněn i možný následný vývoj některých aspektů těchto podob intimních vztahů, vzhledem k vývoji společnosti.

Ve své práci se budu zajímat o různé druhy vztahů, které mají spojitost se sexem, jak už je poznamenáno výše, je to manželství, prostituce a homosexualita. Uvědomuji si, že zvyklosti Řecka, kolébky antiky, se většinou odráží v římských zvycích, někdy pozměněny, jindy zcela přesně opsány, avšak v pozdější době (o Řeckých dějinách se dozvídáme již od 9. stol. př. Kr., Řím dle pověsti vzniká za účasti Trojských uprchlíků v roce 750 př. Kr. – tedy o 150 let později). Jsem si vědoma toho, že v práci dávám dohromady především řecké Athény a Řím, ač každý v jiném časovém období, tyto poznatky tedy prezentuji jako obecnou definici antické kultury, která, pokud se mezi jednotlivými velkoměsty liší, je v práci popsána konkrétněji. Prostituce, jelikož se v ní nachází rozdílností nejvíce, je rozdělena na řeckou a římskou, avšak manželství a homosexualita, jež jsou si v obou městech velmi blízké, jsou dány za obě „antiky“ dohromady a právě jejich rozdílnosti jsou zde zdůrazněny. V práci se tedy z Řecka věnuji především Athénám, avšak v některých ohledech ukazují odlišnosti Sparty, která nezapadala do klasického modelu. To naznačuje i další fakt, a to, že stejně

jako se od sebe liší Athény a Řím, tak se od sebe liší i další městské státy v Řecku, popř. města a vesnice. Jak v Řecku, tak v Římě se zajímám zejména o vyšší vrstvy obyvatelstva, jelikož je o nich známo mnohem více poznatků, než o vrstvách chudších.

Sexuální život Řeků (či později Římanů) v antické době, je zajímavý hlavně svou odlišností od intimního života v dřívějších či v pozdních obdobích, či odlišností od svých současníků z okolního světa. To se nejvíce ukazuje v projevech přitažlivosti, které se vůbec nerozlišují dle pohlaví. V antickém světě se lidé neškátulkují dle toho, zda jsou homosexuální či heterosexuální, což je samozřejmé a zásadní v ostatních zemích, ale dle řecké koncepce, kdy sexuální přitažlivost působí bez ohledu na pohlaví, jakékoliv dělení postrádá smysl. Pro Řeky je totiž, dá se říci to nejdůležitější krása, ať už muže či ženy. Pokud by však tyto vztahy založené na kráse nebyly doplněny manželskými svazky, bylo by možné, že by Řecko postupně vymřelo, jelikož by se nerodilo dost potomků. Proto si tedy muži brali své ženy, které měly jedinou povinnost, porodit dědice. (Morus 1992; 33-36)

O postavení mužů a žen v antické společnosti pojednává první kapitola mé bakalářské práce. Seznamuje čtenáře s očekáváními na morálku, jež byly na ženy či muže kladeny, a s jejich nejdůležitějšími aspekty, které byly nejvíce vyžadovány. Oproti křesťanství antická morálka nemá jasná pravidla, jejichž porušení by trestala, je založena spíše na sebeutváření a postoji, díky němuž je dodržován zákon. (Foucault II 2003; 43)

Jednotlivé aspekty antické morálky popisuje ve svém díle „Dějiny sexuality“ Michel Foucault. Jsou to *sófrsyné*, *enkrateie* a *chrésis*, zmíním ale i *afrodisia*, jež se řadí na zvláštní místo a mezi ostatní až tak zcela nepatří. *Sófrsyné*, jež značí uměřenost, je v plném slova smyslu mužskou ctností, pokud je jí schopna žena, odkazuje to v ní k mužství. Cílem zdrženlivosti je stát se svobodným a moci jím zůstat, pomáhá v nadvládě nad sebou samým a ve vládě níže postaveným, kteří tak nemusí čerpat uměřenost ze sebe, ale stačí jim poslouchat rozkazy. Kvalit *sófrsyné* se dosahuje výcvikem v sebeovládání a zdrženlivostí v užívání slastí. Pokud se člověk neovládá, pasivně přijímá všechnu rozkoš a není uměřený, je otrokem svých vášní a je jím opovrhováno. (Foucault II 2003; 108-115)

Dalším pojmem, který je pro antické Řecko důležitý je *enkrateia*, jenž je se *sófrsyné* často zaměňován. Je to postoj k sobě samému, jako k morálnímu subjektu a

nutí člověka ovládat v sobě své libosti a žádosti. Oproti *sófrsyné* (obecný stav, kde se člověk zachová, jak se patří dle principů) *enkrateia* se vyznačuje aktivní podobou sebeovládání, jde o souboj jak s protivníky, tak i se sebou samým. Tento boj nutí člověka, aby své rozkoše ovládal a ne se jimi nechal unášet.¹ (Foucault II 2003; 88-89, 93-100)

Chrésis, značící užívání ukazuje muži, jak ze své slasti náležitě těžít, vztahuje se tak k pohlavní aktivitě, především k tomu, jaké místo v jedincově životě je pohlavnímu styku přiznááno. „Při užívání slastí je nutno dodržovat zákony a zvyky své země, neurážet bohy a mít ohled na to, co je přirozené, ale morální pravidla, jichž je člověk poslušen, se velmi liší od toho, v čem může spočívat podrobení přesně stanovenému kodexu.“ Čím dále to chce člověk v životě dotáhnout, tím na sebe musí být přísnější v otázce užívání si. Uměřenost připadá váženějším občanům, kteří mají vyšší postavení a větší odpovědnost. (Foucault II 2003; 73-84)

Afrodísia, jež značí slasti lásky, pohlavní styky a rozkoše je v řecké kultuře velice často používaný pojem, který se svou důležitostí v oblasti intimních vztahů řadí nad všechny ostatní. Jelikož antika neměla přímo slovo pro sexualitu, dá se za něj považovat právě *afrodísia*, jež vymezuje, co bylo v sexuálním chování považováno za mravní podstatu. Žádný seznam toho, co je zakázané, však není, stejně tak nejsou žádné pokyny k aktům samotným. *Afrodísia* spíše ukazují, jaké úkony, pohyby a dotyky skýtají slast a to bez jakéhokoliv podezírání ze strany společnosti. Akt, touha a slast jsou jednotný celek a právě dynamika, která tyto tři momenty spojuje je předmětem morální reflexe v řecké společnosti. Tato dynamika se ukazuje v opakujícím se procesu, kdy touha vede k aktu, akt je spjat se slastí a slast opět probouzí touhu, a je rozebírána ze dvou proměnných – proměnné kvantitativní a proměnné „úlohy“. Kvantitativní proměnná zjišťuje četnost aktů a dle toho stanovuje, zda je člověk zdrženlivý či nestřídmý. Úloha stanovuje aktivní roli muže při sexuální aktivitě a pasivní roli předmětu rozkoše, ženy (či pasivního homosexuála). Tyto dvě jasně odlišené úlohy doprovázejí všechny úkony spjaté se sexem a nedají se zaměňovat, vždy je subjekt aktivní a objekt pasivní. *Afrodísia* je tedy činnost, na níž se podílejí dva aktéři, mající každý svou jasně stanovenou úlohu a funkci, jeden aktivitu vyvíjí, druhý se jí

¹ Aby člověk v boji ustál, vyžaduje to výcvik, jenž se sestává z péče o sebe, jež je podmínkou starat se i o jiné a z výcviku těla i duše, z něhož se má vypěstovat schopnost čelit bez utrpení případnému strádání a stále omezovat slasti na pouhé uspokojování potřeb. (Foucault II 2003; 101-102)

podrobuje. Pro muže se zde ukazují dvě hlavní podoby nemorálnosti v oblasti *afrodisií*, přemíra a pasivita. (Foucault II 2003; 49-66)

Druhá kapitola mé bakalářské práce, věnující se antice, pojednává o manželství, důvodech pro jeho uzavírání, způsobech jakým je toho docíleno a závazků z toho plynoucích. Jak v Řecku, tak v Římě sloužilo manželství k zachování rodové linie, díky potomkům, které muž s ženou zplodil či k rozšíření majetku věnem nevěsty. Muž byl však i po svatbě v otázkách sexu zcela svobodný, očekávalo se ale od něj, že své milostné vztahy omezí. Žena musela být muži naprosto věrná a všechny své povinnosti musela plnit dokonale, aby si své svatbou získané místo, paní domu, udržela.

S mužskou volností v oblasti manželství souvisí i další dvě kapitoly mé práce věnující se antice. „Prostituce“ ukazuje, zvláště pro Řecko a pro Řím, jaká byla pravidla, která prostituci doprovázela, kdo se prostituovat mohl a za jakých podmínek a kdo ne, kdo služeb mohl využívat a kde k prostituci docházelo. Pojednává i o řeckých hetérách, které se zcela vymykají klasickému modelu ostatních žen v antice. Ty nejlepší z nich jsou považovány za rovné mužům a mají volnost ve všem, co dělají. Hetéry jsou také jediné ženy, které mužům neslouží jen k získávání slasti, ale například i k rozmlouvám či poradám. Zapojují se tak do veřejného života společnosti a ovlivňují ho.

Poslední kapitola práce věnující se antice, „Homosexualita a pederastie“, ukazuje, že muž mohl mít také milence stejného pohlaví. Pokud se nestavěl do pasivní role, příjemce – proníkaného, byla homosexualita v Řecku i Římě tolerována. Pokud však muž pasivní roli (patřící ženám či otrokům) zastával, bylo jím opovrhováno. Muž, pederast, mohl mít také svého „miláčka“, chlapce, kterého výměnou za sexuální služby zaučoval v důležitých mužských záležitostech. Pederastii Řecko opěvovalo a byla po velice dlouhou dobu značně rozšířená, Řím jí toleroval a i zde o ní nacházíme mnoho zmínek. Oproti tomu Řecko „tradiční“ homosexualitu tolerovalo (pokud byla aktivní), v Římě přijímána pozitivněji, byla rozšířena více.

Druhá část mé bakalářské práce se věnuje srovnání výše jmenovaných institucí, antického manželství, prostituce a homosexuality s jejich současným stavem v České společnosti. S pomocí mnoha studií věnujících se těmto aspektům intimních vztahů z let 2000-2011 zjišťuje, jaké největší rozdíly se za posledních dva tisíce let vytvořily a jak jsou společností vnímány, jsou nastíněny okolnosti, za kterých k nim došlo a jejich možný další vývoj.

První kapitola druhé části práce, se věnuje změnám v postavení žen a dětí, ke kterým současná společnost dospěla. Ukazuje, že jak ženy, tak děti získali svá práva a své svobody, díky nimž se dostávají ve společnosti na stejnou úroveň jako muž, kterému již nejsou jejich životy podřízeny.

Druhá kapitola, věnující se manželství, pojednává zprvu o podmínkách, za kterých lze manželství uzavřít, jež se od antiky velice liší, a také ozřejmuje, proč se tyto nové podmínky objevily a jaký mají vliv na manželství. Dále pojednává o vhodném věku k uzavření sňatku a k prvnímu rodičovství, po čemž přechází k otázce dětí v současnosti, k jejich počtu a výchově. Kapitola také informuje o způsobu uzavření manželství v České republice, dalších formách soužití a o ukončení manželství, rozvodu.

Kapitola zkoumající prostituci ukazuje v první řadě místo prostituce ve společnosti a názory na ní, dále pak, jak je ošetřena zákony. Stejně jako v antické části kapitola popisuje nejprve ženskou, poté i mužskou prostituci a navíc ještě prostituci dětskou.

Poslední kapitola čtenáře seznamuje se stavem homosexuality v současné české společnosti. Pederastii se oproti antické části však věnuje jen minimálně. Rozebírá především postoj společnosti k homosexuálním vztahům a ukazuje jejich druhy. Dále se věnuje registrovanému partnerství a názoru společnosti na něj.

ANTIKA

První část mé bakalářské práce se věnuje antickým intimním vztahům, manželství, prostituci a homosexualitě (a pederastii). Aby byly tyto vztahy správně pochopeny, je nutné se prvně zabývat od současnosti velice odlišným postavením žen a mužů v antické společnosti. Právě objasněním tohoto, se práce věnuje ve své první kapitole.

1.1 POSTAVENÍ ŽEN A MUŽŮ

1.1.1 Ženy

Obecně se dá říci, že antické ženy byly ve starších obdobích antiky věčně nezletilé a plně závislé na mužích. Muži měli nad ženami v antice naprostou moc, mohli rozhodovat i o jejich životě či smrti, stejně tak i u dětí. Dle toho, zda byla žena svobodná, otrokyně, počestná, prodejná, z dobré rodiny či chudá se její práva a povinnosti měnily. (Galán 2004; 26, Galán 2003; 92) Tato část mé práce vysvětluje zejména základní pohled na ženy v antické kultuře a ukazuje na její práva, povinnosti a důležité vlastnosti obecně. Věnuje se především ženám z vyšších tříd řeckých Athén a Říma, jelikož se o nich dochovalo nejvíce zpráv.

1.1.1.1 Řecké ženy

Společenské postavení athénských žen záviselo na jejich společenském postavení. Je známo, že chudé ženy měly oproti bohatým velkou volnost. Musely například každodenně chodit pro vodu, a tedy se na veřejnosti pohybovaly zcela volně a bez dozoru. Zato bohaté ženy, jejichž posláním bylo vést domácnost, a z ní téměř nevycházet, chodily ven hlavně kvůli náboženským obřadům, vždy v doprovodu muže. Tyto ženy, ač byly stále zavřené v domě, kde jim dokonce byla vyhrazena soukromá ženská část bez oken do ulice, byly neustále zaměstnány dohlížením na služebnictvo a staráním se o děti. Ženy nesměly mít žádné návštěvy, ani ženské, jelikož „dobrou ženu ty ostatní kazí“. Muži nad nimi měli naprostou moc, o všem rozhodovali, a jelikož před manželkami upřednostňovali eféby, případně hetéry, ignorované ženy sloužily jen k plození potomků. (Galán 2003; 92-93, 130)

Od 5. stol. př. Kr. vlivem helénismu athénské ženy pozvolna získávají větší svobody a začínají se svými svobodami více podobat hetérám, o kterých je v práci pojednáváno dále. (Galán 2003; 95) Díky řeckému přebírání zvyků od okolních národů

vzniká ženě mnoho nových svobod, uplatňuje se na veřejnosti, pracuje v zaměstnání (např. lékařky, správkyně, vykonavatelky náboženských funkcí apod.), projevuje se ve sportu a získává vyšší vzdělání. Ženě, která je nyní mnohem samostatnější, se zvyšují i její nároky ve strojení se a v kosmetice (po příkladu hetér). (Hošek 1972; 206-211)

Od postavení městských žen se značně odlišuje postavení žen řeckých statkářů. Ženě muž svěruje vedení celé domácnosti a sám se stará o venkovní práce, jelikož mají oba stejný cíl, vést domácnost k prosperitě, stírají se mezi nimi rozdíly. Jejich funkce se doplňují a jedna by bez druhé byla zbytečná, např. muž z venku přináší zásoby, žena je uvnitř dělí. V tomto vztahu se tedy ženě z venkova dostává větší svobody, než ženě z města. (Foucault II 2003; 202-209)

1.1.1.2 Římské ženy

Římská žena z vyšších vrstev se zpočátku od té athénské příliš nelišila. Muži byla označována dle svého úřadu, jako manželka, matka, či hanlivě „břicho“ (od plození dětí), její práva a povinnosti ji neopravňovaly k vycházení z domu a sloužila jen k mužovu odpočinku. Avšak v Římě si oproti Řecku muž mohl potomka i adoptovat a žena tedy neměla tak výlučné postavení jako v Řecku (kde mohl muž počít svého dědice jen se svojí ženou a jen k tomu mu sloužila), aby si tedy své postavení žena vůči muži udržela, musela mu způsobovat sexuální potěšení. Pokud v tomto nebyla úspěšná, muž si hledal uspokojení jinde. (Morus 1992; 51) V této době se ženy neudržovali a jejich nejčastější činností bylo předání vlny. Avšak ani v této době na tom římské ženy nebyly tak špatně, jako ty řecké. Muži sice mohli ženu beztrestně zabít či prodat, ale uchýlovali se k tomu jen zřídka a časem jim tyto pravomoci byly úplně odebrány. (Galán 2004; 35)

Později, v císařské době, kdy došlo vlivem helénistického a východního světa k uvolnění mravů, v Římě, který se otevřel novým kulturám, došlo k revoluci zvyklostí. Mottem Římanů se stalo „žít pro radost – užívat si života“ a téměř zapomněli na přísné mravy chudých předků. (Galán 2004; 59-60) Následkem těchto skutečností se od 2. stol. př. Kr. římské ženy staly mnohem svobodnějšími. Ženy se tedy dostaly ze svých domácností a ve společnosti byly na rovnoprávnější úrovni, učily se řečtinu, poezii, tanec a staraly se o svůj vzhled, užívaly si přepychu. Začínaly zasahovat do veřejného dění a stávaly se stále samostatnějšími a méně závislými na mužích. (Galán 2004; 62, Burian 1970; 140, 200)

1.1.1.3 Spartské ženy

Ženy z řecké Sparty, však do klasického modelu antické ženy příliš nezapadaly. Jelikož se jednalo o válečné město (oligarchický městský stát, stojící nesčetněkrát po boku Persie ve válce s Athénami, který k boji připravoval děti již od raného věku i ženy (Hošek 1972; 245)), zvyky zde byly zcela jiné. V době, kdy muži válčili, městu musely vládnout ženy a byly tím pádem svobodnější než ženy v ostatních řeckých městech. Měly téměř stejná práva jako muži, mohly volně vycházet z domu, cvičit svlečené spolu s muži „a dle pohoršených Athéňanů svým mužům vládly“. Spartě byla tato úcta k ženám vytýkána a považována za pohoršivou. (Galán 2003; 96, 97) Ženy byly během dne odděleny od mužů, což se od ostatních řeckých měst neliší, co se liší, je, že se ženy scházely a dny trávily pohromadě. (Hošek 1972; 192)

1.1.1.4 Důležité ženské vlastnosti

Dále je podstatné, seznámit se s nejdůležitějšími vlastnostmi a rysy, které byly od antických žen společností vyžadovány. V Římě mluvíme o ženské *pudicitii* (mravnosti), která značí, že „žena do manželství vstupuje jako panna a poté se věnuje výhradně svému manželovi“. (Galán 2004; 24) V Řecku se jedná o *sófosyné*, jež značí, že žena má být plachá a zdrženlivá (Galán 2003; 92) a že „bude vůlí i rozumem respektovat pravidla, jež jsou jí ukládána“. (Foucault II 2003; 191) V době osamostatnění žen jsou důležité ženské vlastnosti zbožnost, rozvážnost, ctnost a láska k muži. Stejně jako u mužů (viz. níže) se u žen hledí na *kalokagathía* – zálibu v konání dobrých věcí. (Hošek 1972; 209-210) Ženám je v antické společnosti vytýkáno, že jsou upovídané, roztržité a iracionální. Oproti muži, jenž myslí hlavou, žena myslí dělohou. (Galán 2003; 101).

1.1.2 Muži

Ač jsou muži jasně na prvním místě antické společnosti, v práci jsem se záměrně prvně věnovala ženám, jelikož ve vztahu k nim se jasně ukazuje mužská nadřazenost a naprostá svoboda. Dá se říci, že vše, co je ženě zakazováno, je muži povoleno.

1.1.2.1 Řečtí muži a jejich vlastnosti

Stejně jako jsem u žen poukázala na jejich nejdůležitější charakteristiky, mají takové i muži, vzhledem k jejich nadřazenosti jich ale mají více a je pro ně mnohem důležitější, aby je vlastnili a udrželi si je. Řeckým ideálem byla stejně jako u žen

kalokagathía, zde krása těla a duše, dosahovaná tělesným cvičením a nabýváním morálních kvalit, muž toto splňující je krásný a dobrý, tudíž pro všechny přijatelný. Krása je totiž v Řecku synonymem dobrého a je jí dokonce někdy podřizován i zákon, jako morální kategorii, kráse, je špatnost cizí a tedy nemůže být krásný člověk trestán. Mimoto, že má být tedy muž krásný a dobrý, musí být také mužný, vyrovnaný, rozumný a vážený. Objevuje se zde vlastnost *andreía*, jež značí mužnost v různých podobách, např. v bitvách či sebeovládání v míru. (Galán 2003; 39, 101, 213) Další z vážených řeckých mužských vlastností je *areté*, osobní zdatnost, která obsahovala spravedlivost, pracovitost a v jistých kruzích i bohatství. (Hošek 1972; 105)

Poslední mužskou řeckou ctností, která je však nejspíše nejdůležitější, je zdrženlivost, *sófrsyné* (podobně jako u žen, u nichž má ale poněkud odlišný obsah). Cílem zdrženlivosti je stát se svobodným a moci jím zůstat, nezdrženliví muži neschopní se kontrolovat jsou otroci svých vášní. Pokud má občan vládnout ostatním, musí nejdříve umět vládnout sám sobě, jelikož jeho vyšší pozice mu dává přístup ke snadnému splnění všech svých tužeb, ale jeho nezřízené chování by mělo neblahý vliv na všechny pod ním. Platon popisuje život v sófrsyné jako „na všechny strany je mírný a poskytuje klidné strážně i klidné slasti, slabé žádosti a lásky ne šílené“. V antice se tedy muž snaží stylizovat do postoje, kdy sexuální uměřenost je výkonem jeho svobody, skrze ovládání sebe sama.² (Foucault II 2003; 108-111, 127, 324)

1.1.2.2 Římští muži a jejich vlastnosti

V Římě se jedná o mužovu váženost a vyrovnanost, ve všech ohledech, a právě i v sexu, kde se jedná o *pudicitii* (ta značí mravnost, avšak ve zcela jiném významu než ji

² Dle textů tří velkých autorů své doby – Platóna, Isokrata a Aristotela, by mělo být hlavním zájmem muže chovat se zdrženlivě v sexuálních vztazích. K věrnosti ho sice žádné zákony nenutí, ale právě sófrsyné ho omezuje. Dle Platóna má muž k věrnosti nutit obecné mínění, hrdost nad lidskostí (i jisté druhy zvířat jsou si věrné a lidé jsou lepší), sláva (z vítězství nad sebou samým) a stud. Jelikož se muž a žena podílejí na plození stejně, měly by pro ně platit stejné zákony. (Foucault II 2003; 221-223) Dle Isokrata je uměřenost v manželství spjata s uplatňováním politické moci a existuje zde homogenita, mezi vládnutím domácnosti a státu, muž se musí chovat spravedlivě ke všem a ne způsobovat nevěrou zármutek své ženě. (Foucault II 2003; 224-229) Aristoteles vykresluje manželku, jako mužovu prosebnici odtrženou od domova, muž ji má být věrný, jelikož je slabší a podrobuje se jeho vůli. Dále Aristoteles ukazuje přírodní kořeny manželství, kdy se partneři sdružují kvůli „dobrému bytí“, ne jako zvířata jen kvůli pouhému „bytí“. To, že se manželé starají o své děti a ty následně o ně zajišťuje přežití druhu, příroda vytvořila muže a ženu tak aby se doplňovali, a nevěrou se muž dopouští nespravedlnosti na manželce, což by neměl, pokud sám nespravedlnost nechce zažívat. (Foucault II 2003; 230-236) Tyto texty však nedávají základ manželské věrnosti a manžel se tak umírňuje jen kvůli statutu ženatého, kdy je uměřeností povinován jen sám sobě a vede ho k ní pouze jeho touha po dobré pověsti, cti, po váženosti a touha po vedení krásného a vznešeného života. (Foucault II 2003; 240-241)

známe nyní), což znamená „plnění mužské úlohy, ať už se ženou v kterémkoliv z jejích tří použitelných otvorů nebo s chlapcem či mužem“. (Galán 2004; 18) Dále bylo pro Římana důležité občanství, které bylo zárukou jeho privilegovaného postavení a jeho podřízenost kolektivnímu zájmu. Dalšími znaky římského občana byly zbožnost, mravní i občanská přísnost, sebeovládání, schopnost činit uvážený úsudek, vážnost, odhodlanost a skromnost – souhrnně *virtus*, tedy mužnost a statečnost. (Burian 1970; 78-79)

Poslední, co bych ještě chtěla, ohledně mužských vlastností v antické kultuře, vyložit, je jeho aktivní či pasivní role, která se odvíjí od jeho postoje k sexuálním vztahům. Jakmile byl muž v sexuálním vztahu aktivní a morálně ovládal sám sebe, mohl bez námitek společnosti upřednostňovat lásku k mužům, aniž by ho kdokoliv podezíral ze zženštilosti, naopak pokud zastával pasivní postoj ke slastem a dostatečně své slasti neovládal, byl považován za zženštilého, ať už byl objekt jeho výběru jakýkoliv. (Foucault II 2003; 117) Aktivní a pasivní role se tedy v případě jak homosexuálních, tak heterosexuálních vztahů, rozdělovala dle toho, kdo rozkoš dával a kdo rozkoš přijímal. Správný, tudíž aktivní muž, nikdy nesměl sloužit rozkoši někoho jiného, ať už ženě, či muži, jelikož ho to stavělo do pasivní role, škodící jeho *pudicitii*. V heterosexuálních vztazích je přijímající manželka, jejíž povinností je být muži k dispozici. V případě vztahů mezi muži bylo jasně stanoveno, že muž může pronikat, ale nikdy být pronikán, tato role byla určena otrokům, ne svobodným občanům. Úlohy ve dvojici byly tedy jasně dané a nezaměnitelné. Pasivním homosexuálem bylo opovrhováno, a i on sám svou roli tajil a styděl se za ni. (Galán 2004; 19-24) Od těchto rolí se dále odvíjí tresty za cizoložství, kdy je muž právě trestán postavením do pasivní role, o tom více v části práce „Manželství“. (Galán 2004; 50)

1.2 MANŽELSTVÍ

V této části své bakalářské práce jsem se zabývala manželstvím v době antiky, s nímž úzce souvisí péče o domácnost, plození dětí a cizoložství. Aby tyto vztahy byly správně pochopeny, je důležité uvědomovat si postavení ženy, které se velice liší od toho, jak ho známe ze současnosti. Také je důležité vědět, že v dřívějších dobách Říma (kolem roku 445 př. Kr.) manželství mohli uzavírat pouze patricijové, ostatní (plebejci, cizinci, otroci) žili v neuzavřených vztazích. Patricijové to však nebrali jako výhodu, ale jako nutné zlo, manželka pro ně byla „pramenem neštěstí“. (Galán 2004; 34)

Nejdůležitějším aspektem antického manželství byla polygamie. Muž v manželství mohl mít i další vztahy, založené na získávání slastí (žena musí být manželovi naprosto věrná). Seneca dle Galána (2004) pravil „S vlastní manželkou nelze zacházet jako s milenkou“ a přesně toho se jak Římané, tak Řekové drželi a k opatření slastí měli k dispozici jiné objekty: „Hetéry máme pro svou rozkoš, souložnice pro každodenní ošetření těla, kdežto manželky pro ušlechtilé plození dětí a k tomu, abychom v nich měli věrné strážkyně domácnosti.“ (Galán 2004; 35, Foucault II 2003; 187) Jak se ukáže v následující části práce s názvem „Prostituce“, některé hetéry v době svého vrcholu nesloužily mužům jen jako předměty rozkoše, ale byly to jediné vzdělané ženy, s kterými muži konverzovali na úrovni a které se určitým způsobem podílely na veřejné scéně. Souložnicemi jsou myšleny především koupené otrokyně nebo najaté služky, které v čase nouze ukájely vrtochy svých pánů. (Dufour 2003; 137) Dále mohl mít muž i legitimní konkubínu, se kterou také mohl mít děti, které ale neměly dědická práva. Tyto konkubíny nebyly svobodné jako hetéry, žily spolu s manželkami v ženské části domu. (Galán 2003; 91) Kromě těchto sexuálních objektů však mohl manžel mít i milence stejného pohlaví, kteří jsou podrobně rozebráni v části práce „Homosexualita a pederastie“. Jak je tedy jasně patrné, antický muž byl v oblasti užívání slastí téměř zcela svobodný. (Galán 2003; 91) Jedinou výjimkou pro něj byly ostatní vdané ženy, pokud by totiž svedl je, které patří jinému muži, bylo by to provinění právě proti „majiteli“ ženy a ten by muže potrestal. Zajímavé je, že menší trest byl za znásilnění této vlastněné ženy, než za její svedení. Znásilnění totiž dokazuje jen to, že se muž nechal unést svými pudy, zatímco svedení ženy ukazuje mužovu lstivost a prohnalost. Dá se tedy říci, že násilník útočí pouze na ženino tělo, zato svůdník na mužovu moc nad ženou a jeho provinění je tím mnohem horší. (Foucault II 2003; 192)

Jak je tedy z těchto údajů patrné, manželova věrnost není stanovena jeho zřeknutím se slastí s jinými, je stanovena tím, že muž manželce zachovává až do konce manželství její výsadní místo, které sňatkem získala. Manželství tedy neohrožují manželovi mimomanželské styky, ale případný boj manželky a milenek právě o tuto výsadní pozici. Aby si žena svou pozici ochránila, musí své povinnosti plnit co nejlépe. (Foucault II 2003; 215) Z tohoto také vyplývá, že řecký ani římský muž nesmí pojmout další plnoprávné manželky (tedy konkubíny, jako neplnoprávné může), jelikož by zde nastal problém právě s jejich postavením v domácnosti. (Foucault II 2003; 192)

1.2.1 Důvody k uzavření manželství

Důvody k uzavření sňatku v antickém světě se odvíjejí především od zajištění dědice, dále pak například uzavření strategických svazků mezi rodinami či rozšíření majetku rodiny. V posledním případě bylo pro rodinu výhodné, pokud byli budoucí manželé vzdálení příbuzní, jelikož věno zůstávalo v rodině a nemuselo se dělit dále (mohlo to ale být společností odsuzováno). (Galán 2003; 123) Manželství nebyla uzavírána z citových vzplanutí (zamilovat se bylo pro muže nestoudné) a v žádném případě nebylo spojováno se slastí, ta stála zcela mimo manželský vztah. (Foucault II 2003; 188) To souvisí jak s řeckou tak římskou tradicí, že žena nesměla pociťovat ze sexuálního styku žádnou slast. Mohla být totiž dle domněnek oplodněna, jen pokud ze sexu neměla požitek. Ženy tedy, pokud nebyly frigidní, to musely předstírat. (Galán 2003; 44) Tento dohad mizí v Římě v době osvobození žen (ke kterému dochází od 2. stol. př. Kr. vlivem helénistického a východního světa), kdy ženy od mužů orgasmus vyžadují, a při styku se nastoluje rovnocennost požadující potěšení pro oba (pro změnu frigidní ženy musejí orgasmus předstírat). (Galán 2004; 79) Stejně tak, aby se muž nestavil do opovrhované pasivní role (škodilo to jeho *pudicitii*), nesměl sloužit ke slasti někomu jinému (to se změnilo až v době po emancipaci žen - o tomto více v části „Postavení žen a mužů“). (Galán 2004; 20)

Při svatbě bylo zvykem, jak v Řecku, tak v Římě, že se párovali lidé ze stejných vrstev, muž kolem 30 let si bral mladou dospívající dívku (starší 12 let)³, pravidlem

³Antické muže zpočátku nejvíce přitahují partnerky v útlém mládí, v helénistickém období je však ideálem žena kolem 35 až 40 let, která je zralá a smyslná, zkušená v Afroditiných uměních (příp. Venušiných cvičení), tato změna se časově kryje s osvobozením žen od útlaku mužů. (Galán 2003; 171, Galán 2004; 112-113)

bylo, že muž má být minimálně o 10 let starší než dívka. Ta musela být plodná a panna, což si oboje mohla ženichova rodina ověřit (panenství potvrdila porodní bába, plodnost rituál, kdy byla dívce do vagíny zavedena česneková voda, pokud ji byla cítit z úst, dívka byla plodná). (Galán 2003; 122-123, Galán 2004; 36) Svatba byla v od počátků antické společnosti záležitostí dvou mužů – otce nevěsty a budoucího manžela. (Hošek 1972; 205) Ti spolu uzavřeli dohodu na základě věna (které nemělo z důvodu zachování důstojnosti manželství obsahovat peníze) a dívka po svatbě přešla pod pravomoc manžela. (Galán 2003; 123) V 1. stol. př. Kr. se tato forma manželství mění. Žena je i po svatbě majetkem otce a manžel je jen jejím uživatelem. Ženě zůstávají dědická práva i její majetek, o trestu za její cizoložství (viz níže) rozhoduje otec, žena muži zakazuje milenky, nahota se stává žádoucí a potěšení ženy je potěšením muže. (Galán 2004; 59-65)

1.2.2 Uzavření manželství

Úvodem by bylo vhodné se zmínit o započetí manželství, samotná svatba se mohla ve starověkém Římě udát třemi způsoby. První z nich byl *usus*, za republiky spolu muž a žena rok žili v domácnosti a tím bylo bez formálního potvrzení jejich manželství uzavřeno. Další bylo *coemptio*, zde se jednalo o symbolický prodej manželky manželovi před pěti svědky. Této variantě dával později přednost prostý lid. Posledním způsobem bylo *confarreatio*, jež hojně užívali patricijové. Partneři byli oddáni za přítomnosti náboženských představitelů a deseti svědků, sňatek byl posvěcen obětí Jovovi v podobě pšeničného koláče, který partneři snědli. Obřad se vyznačoval tím, že ženu převedl do manželova rodu i nábožensky. Po ukončení obřadu byla v nevěstině domě konána hostina. (Galán 2004; 40, Burian 1970; 79) Svatební hostina byla jediná příležitost, kdy ženy hodovaly společně s muži. O svatební noci musela být manželka deflorována, v počátcích znásilněním, později se mravy zjemňují, ale ritualizovaný násilný akt zůstává. (Galán 2004; 38-40) Počestné ženy se až do 1. stol. př. Kr. před manželem neobnažují ani po svatbě a soulož ve dne je antickým párům odepřena, promíjena je jen novomanželům. (Galán 2004; 32) Od novomanžela se očekává, že po svatbě omezí přísun nemanželských sexuálních slastí, jelikož tím má dokázat své sebeovládání (uměřenost), díky němuž bude správně užívat moc nad domácností a manželkou. (Foucault II 2003; 198)

Svatební obřad v Athénách se od toho římského liší. Svatba se uskutečňuje v nevěstině domě, kam ženich s rodinou přichází. Je slavnostně oděný a má na hlavě

věncem. Hlavním svatebním aktem je vykonání oběti svatebním bohům nevěstiným otcem. Navečer se nevěsta vzdává manželovi, který si ji odvádí do slavnostně nazdobeného domu, kde svatba pokračuje hostinou. Než se nevěsta odebere na lůžko jí granátové jablko, symbol plodnosti a stejně jako v případě svatby římské je připravena o panenství. (Hošek 1972; 205-206)

Od 2. stol. př. Kr. se uzavírání řeckých manželství postupně přesouvá ze soukromé rodinné sféry pod moc veřejnou a odehrává se nadále již především pomocí náboženských obřadů. Přebírání rodinných pravomocí státem se ukazuje například na zákonu, kterým stát trestá nevěrnou ženu místo jejího pána. Postupné zveřejňování manželství doprovázeli i další proměny, vzhledem k tomu, že sňatkem se prováděla soukromým aktem právní věc (převod jména, dědictví, spojení majetků apod.), měl smysl jen pro ty, kteří mohli v těchto oblastech strategicky působit, tedy pro vyšší třídy. Občané z chudých vrstev měli pro rozhodnutí, zda uzavřít manželství či zůstat svobodný dva protikladné faktory. Přijetím ženy a jejích budoucích dětí do rodiny přinášelo muži pracovní sílu, avšak ženatému muži nesmí klesnout ekonomický statut, aby svou rodinu uživil. (Foucault III 2003; 99-101)

V době císařského Říma (od 49 př. Kr.) se také důvody pro uzavírání manželství začínali lišit. Jelikož stále méně záleželo na poutech mezi rodinami a důraz byl pokládán spíše na postavení ve společnosti, tedy úspěšnosti v občanské či ve vojenské dráze, nebylo již manželství svázáno s tolika strategiemi a stalo se svobodnějším (např. svobodná volba partnera) a rozšířenějším (svatby mezi otroky). Manželství se tak stalo dobrovolným, uzavřením spojením mezi dvěma partnery (otec nevěsty již je z instituce vyloučen), jež si byli téměř rovnocenní. Manželské smlouvy zasahovaly manžela i manželku a ukládaly jim jejich práva a povinnosti, jež sice nebyly zcela rovné, ale podíleli se na nich oba. Oproti období republiky (od 475 př. Kr.), kdy konal každý své povinnosti a jejich vztah mohl být jakýkoliv, v císařské době se soudilo, že se samo fungování manželství opírá o vzájemnou shodu a vládla zde představa dvojice „pána a paní domu“. Ač bylo manželství pro oba náročnější, byl k němu zaujímán příznivější postoj. „Manželství se stalo obecnějším jakožto praxe, veřejnějším jakožto instituce, soukromějším jakožto způsob existence, silnějším, pokud jde o svazek obou partnerů, a tedy účinněji izolovalo manželský pár v poli jiných sociálních vztahů.“ (Foucault III 2003; 102-105, 108, 110)

1.2.3 Odlišná Sparta

Sparta se opět od klasického modelu uzavírání manželství lišila, sňatky zde probíhaly formou únosu, po uzavření sňatku „... unesená dívka ... očekávala na slámě ve tmě svého muže. Zcela střízlivý muž, ..., přišel za svou ženou, přistoupil k ní, rozepjal jí pás a přenesl na lůžko Takto mnozí Sparťané zplodili svá dítka, aniž při tom viděli svou manželku při světle.“ Důvod této odlišnosti byl pro Sparťany samozřejmý, jelikož jejich největším zájmem bylo mít hodně potomků, kteří za ně dál povedou rodovou linii. Muži díky tmě vždy přistupovali k ženě jako k nové a tak se jim dodávala stále nová chuť k plození. Ve Spartě bylo zvykem, že ženy starých mužů si do lože vodily silné mladíky a stejně tak mladík mohl muže o jeho ženu požádat, účelem bylo mít silné potomky, kdo byl pravý otec, pro Sparťany nebylo důležité. Jedná se tedy o jedinou řeckou obec, kde vůbec nebylo cizoložství, a to hlavně v zájmu potomků, budoucích silných bojovníků. (Hošek 1972; 192-193)

1.2.4 Děti

Po svatbě se od antického manželského páru očekávalo, že v co nejkratší době zplodí zákonného dědice a jako u jiných kultur i zde byl preferován chlapec. Po narození bylo dítě položeno otci k nohám a ten se mohl rozhodnout, zda jej přijme do rodiny, či se jej zřekne. Pokud se rozhodl dítě přijmout, zvedl ho do náruče pokud to byl chlapec, či dal rozkaz k nakojení, pokud to byla dívka. Pokud se rozhodl dítěte zřici, dítě mohlo být bez jakýchkoliv postihů zabito či „opuštěno“, tzn. položeno u domovních dveří či na skládce, kde jej mohl kdokoliv přijmout za své a tím ho adoptovat. Zabíjeny byly především holčičky (například když otec nechtěl dělit své jmění, kvůli dceřině budoucímu věnu) a to způsobilo nedostatek budoucích aristokratických žen. O neblahých následcích této situace budu mluvit dále. (Galán 2004; 46-47, Burian 1970; 135) V zámožných rodinách děti vyrůstali s matkou v ženské části domu, odtud chlapec v šesti letech odešel pod výchovu svého otce. Dívka zde s matkou zůstala až do své svatby. V chudých rodinách děti obou pohlaví vyrůstaly na ulici bez rodičovského vedení. (Galán 2003; 130)

V počátcích Římské republiky (475 př. Kr.) bylo zvykem mít 10 až 12 dětí, v době císařství však porodnost klesala a úmrtnost se kvůli válkám zvyšovala. Jak patricijové, tak plebs z pohodlnosti či z nedostatku prostředků neplodily a vláda tím byla znepokojena. Zvyšovaly se daně pro bezdětné, naopak rodiny s více dětmi měly

velké úlevy. Vláda se dokonce pokoušela o zákony, které regulovaly rozvody či dovolovaly manželství skrz různé třídy. Lidé však protestovali a hledali jiná řešení, jak plození potomků obejít. Aristokratické ženy se například prodávaly do otroctví, jelikož jako otrokyně nemohli být provdány. (Galán 2004; 93-94, Galán 2003; 113-114) Vliv na snížení porodnosti měl také nedostatek patricijských žen v Římě, o němž jsem se zmínila výše. To muži řešili zneužíváním rozvodů a kolektivizovali si tak patricijské ženy. Muž se s ženou dočasně rozvedl jen na dobu, dokud nedala dědice jinému patricijovi a poté ji znovu pojal za manželku. Dalším aspektem snížení porodnosti byla také nastupující ženská emancipace, která ženám dovolila střídat partnery a nevázat se sňatkem. (Galán 2004; 67-68)

1.2.4.1 Antikoncepce a potraty

Pokud žena nechtěla počít dítě, používala různé antikoncepční metody, např. dle římského zvyku třikrát plivla do pusy žábě a díky tomu měla být rok neplodná. Antické ženy také např. věřily, že početí zabrání také zívání, kýchání či zadržování dechu při sexuálním styku, po koitu sezení v podřepu, pití studené vody a okamžité umytí. (Galán 2004; 195, Galán 2003; 164-165)

Když už žena oplodněna byla, ale dítě si nechat nechtěla, musela mít k potratu souhlas svého pána. Potrat se prováděl buď nejjednodušší přirozenou metodou, špatným zacházením se zárodkem, nebo nepřirozeně, a to buď výtažky z určitých rostlin či bronzovými jehlami, což bylo považováno za velice nebezpečné. (Galán 2004; 165)

1.2.5 Cizoložství

Jak už bylo řečeno výše, muž měl téměř úplnou svobodu v získávání mimomanželských sexuálních slasti. Mohl si užívat s milenkami i milenci, mohl mít tolik konkubín, kolik si mohl dovolit, avšak bylo zde pro něj i zakázané ovoce v podobě žen patřících jinému muži. Jen to bylo označováno za cizoložství a trestáno. Žena oproti tomu musela být svému muži naprosto věrná, avšak nedá se říci, že by vždy byla, dle mužské zkušenosti, právě nesvéprávná žena měla předpoklady k nevěře. Docházelo k ní buď s domácími otroky či například při setkání milenců na oslavách náboženských obřadů. Muži byli za cizoložství trestáni „majiteli“ žen, jak je popsáno již výše, ženy byly trestány svými muži (v pozdějších dobách státem). (Galán 2003; 131-132)

Tresty za cizoložství se v antickém světě v průběhu doby velice měnily. V Athénách v klasické době (od 500 př. Kr.) mohl manžel cizoložníka zabít, žádat

odškodné, či ho potrestat různými fyzickými tresty. Zde bych se ráda zmínila o metodách. Jak už jsem psala výše, být pasivním zdrojem rozkoše bylo pro muže to nejhorší, co jej mohlo potkat, tedy to bylo využíváno i jako trest. Cizoložník tedy mohl být manželem (či jím pověřeným otrokem) znásilněn a to buď *talio*, „zub za zub“, tedy donucením k anální souloži, *felatio*, donucením k orální souloži či *irrumatio*, donucením k obojímu. Také mohl podvedený manžel cizoložníka vykastrovat či mu uříznout nos a uši, mohl ho nechat zmlátit či depilovat, čímž by z něj udělal opovrhovaného zženštilce. Nevěrnou ženu mohl manžel zapudit či se s ní rozvést a mohl ji i beztrestně zabít. Také mohl ženu vystavit na tržišti k všeobecnému posměchu či vyloučit z posvátných náboženských rituálů. Časem se však všechny tresty snižovaly, až byla pravomoc trestat nevěru předána do rukou státu. (Gallán 2003; 134-135, Galán 2004; 35, 47-48) Jak je z předchozího textu zřetelné, žena se proti nevěře zpočátku bránit nemohla, po 1. stol. př. Kr. se však také mohla nechat s manželem rozvést a odnést si s sebou celé věno. (Galán 2003; 134)

V celém antickém světě nacházíme i tzv. „srozuměné paroháče“, tzn. muže, kteří o nevěrách svých manželek vědí, ale ze svých důvodů je tolerují. Těmi důvody mohou být ženino bohatství či tolerování jejích nevhodných sklonů. Těmto mužům se společnost nevysmívá, ale lituje je. Žena je zde opět považována za nedospělého a nezodpovědného tvora, který manželovi ubližuje svou hloupostí. (Galán 2004; 95-97, Galán 2003; 138)

1.2.6 Rozvod

První rozvod je datovaný v Římě roku 306 př. Kr. a to z důvodu ženské neplodnosti. Do té doby mohl muž ženu pouze zapudit. Nejdříve byl rozvod určen jen pro muže, později se však pravomoc rozvést přenesla i na ženu. Rozvod mohl mít mnoho důvodů, např. cizoložství, zvrhlé a hanebné chování, neplodnost či prostou nesnášenlivost. K rozvodu nejdříve stačila jen soukromě řečená formule, pro muže „sbal si své věci a táhni“, pro ženu „ponechávám ti tvoje věci“, později se však instituce převádí na veřejnost, státu. Jak už je psáno dříve, v době císařského Říma bylo rozvodů zneužíváno patriciji k získávání legitimních potomků. (Galán 2004; 65-68, Galán 2003; 133)

1.3 PROSTITUCE

Jak již je pojednáváno v předchozí části práce věnující se manželství, řeckým i římským postojem k nemanželským vztahům bylo, že sexuální styk, kterého se dopouštěl ženatý muž se svobodnou ženou (ne s vdanou či patřící jinému muži) nebyl brán jako cizoložství a musel být manželkou i okolím tolerován. (Dufour 2003; 137, Galán 2003; 131, Galán 2004; 35) Jedním z těchto mimomanželských tolerovaných vztahů byl vztah mužů a prostitutek či prostitutů, jemuž se věnuji v této kapitole.

1.3.1 Řecká prostituce

Prostituce, tedy koupě a prodej sexuálních služeb, se v Řecku (Athénách) objevuje již od jeho počátku (9. stol. př. Kr.) a to především v chrámech mnoha bohů. Prostituci zosobňuje Bohyně Afrodité, jež se nazývá Pandemoská a je považována za pozemskou a hříšnou, v jejím chrámu se slouží nevěstky. (Dufour 2003; 62-64) Prostituce je nejdříve tedy jen posvátná, situovaná jen v chrámech, později však, v době, kdy Solón dává Athénám zákonodárství (6. stol. př. Kr.) a prostituci legalizuje i mimo chrámy, se prostitutky dostávají za chrámové zdi, a svou práci konají ve vznikajících nevěstincích. Solón měl k legalizaci prostituce ctnostné důvody, prostituce má obohatit stát (nevěstky vydržované státem vybírají v nevěstinci stanovené poplatky pro stát), sloužit athénské mládeži (která si tak mohla plnit tužby bez porušování zákonů) a být i ochranným prostředkem počestnosti řeckých žen a dívek. V této době byly nevěstky od společnosti odříznuty, nesměly ze zákonem stanovených míst vycházet, a když už, tak v nápadném oděvu, aby je každý poznal. Náboženské obřady pro ně byly také zakázány. Athénské občanky, které pracovaly jako prostitutky, přicházely o všechna práva a výsady a stejně jako ostatní nevěstky nesměly nic vlastnit. Přísné zákony však časem pozbývaly na přísnosti a prostitutky měly stále větší volnost. Získávaly nová práva a své služby mohly nabízet všude, na tržištích, při veřejných oslavách a třeba i při vyklánění se z okna svého domu. (Dufour 2003; 71-73, Hošek 1972; 215) V Řecku byla tedy prostituce velice rozšířená a nikdy nebyla pro její „uživatele“, ať už byly v jakémkoliv postavení, zneuctující. (Dufour 2003; 75)

Určitě by bylo dobré se opět zmínit o, v oblasti prostituce, zcela odlišné Spartě. Ženy zde byly téměř společným majetkem všech, věrnost (jak je již psáno v části „Manželství“) byla podřízena plození potomků a muži si tedy mohli užívat, s kterou ženou chtěli a to bez nutnosti si za její služby platit. Nevěstky tedy měly ve Spartě příliš

velkou konkurenci, a proto se zde téměř neobjevovaly. Díky tomu se dá říci, že Sparta byla v tomto ohledu zdrženlivější než ostatní řecké městské státy. (Dufour 2003; 74-75)

1.3.1.1 Athénské nevěstky

Prostitutky, jak je psáno výše, musely na veřejnosti nosit odlišný oděv než počestné ženy, aby se na první pohled odlišovaly. Tímto oděvem byly křiklavě barevné květované šaty. Ze zákazu však udělaly svou přednost a odlišný styl oblékání využily k tomu, aby se před muži mohly předvést. Tento zákon však neplatil, jako mnohé další pro obdivované a ctěné hetéry (viz níže). Nevěstky si také barvily vlasy na žluto, aby se od počestných žen ještě více odlišily. Postupem času je však po módě toužící svobodné občanky získávající stále větší nezávislost začaly napodobovat, jak ve stylu oblékání, tak v barvě vlasů, v neposlední řadě sebevědomým chováním. (Dufour 2003; 86-89)

V řecké kultuře se setkáváme s třemi kategoriemi nevěstek. Nejprve jsou to řadové prostitutky, nazývané *dikteriadky*. Tyto nevěstky byly velice levné a jejich sídlem byly především nevěstince. Byly to zejména cizinky koupené od kuplířek či volně žijící Řekyně, které se k prostituci uchýlily z různých důvodů. Cena však mohla stoupat v závislosti na prostitutčích schopnostech. Dražší kategorií byly umělkyně (tanečnice, hudebnice), nazývané *auletridy*, které byly zvány na slavnosti, kde nejprve bavily muže svým uměním a později se jim oddávaly. Poslední kategorií byly *hetéry*, které se však také rozlišovaly na různé kategorie, dle jejich úrovně. *Hetérám* jsem se hlouběji věnovala v další části práce. (Galán 2003; 192-194, Dufour 2003; 80, 91)

Nevěstkami se stávaly dívky už v útlém věku (od 12 let) a to především buď díky obchodu s otroky (který byl právě v případě holčiček velmi rozšířen), či přebírali řemeslo po své matce (vzhledem k tomu, že děti prostitutek neměli statut svobodných, neměly dívky ani na vybranou). Nevěstince, kde *dikteriadky* pronajímaly své služby, v Athénách vedli muži, kuplíři, nazývaní *pornoboskeion*. Tito muži mohli být pouze cizinci, ale Athéňané zákon obcházel zřízením si vykřičeného domu na cizí jméno. (Galán 2003; 195, Dufour 2003; 93)

1.3.1.2 Hetéry

Hetér bylo, jak už jsem zmínila, několik kategorií, od těch nejnižších, přirovnávaných k *auletridám*, které své zákazníky doprovázely na hostiny, až po nejvyšší, doprovázející významné osobnosti, jimiž obzvláště se zabývá tato část práce. *Hetéry*, byly krásné, přitažlivé, zjemnělé, duchaplné a inteligentní ženy, které dokonale

ovládaly umění svádět muže. Toho si sami vybíraly, a to dle svého vkusu, či dle nabídky, kterou jim za jejich služby učinil. *Hetéry* preferovaly dlouhodobější vztahy, byly tedy méně promiskuitní, než obyčejné prostitutky a jejich vztahy leckdy vyústily do svazků hlubších než manželství (hetéra se mohla vzdát své profese a stát se konkubínou milovaného muže). Milenci také mohli mít smlouvu, že se hetéra neoddá po určitou dobu jinému muži, ale bere za to plat a milenec se o ni musí postarat (platit dům, služebnictvo apod.). (Dufour 2003; 85, Galán 2003; 197-200)

Jelikož záleželo také na muži, zda si hetéru vybere, musela žena dělat na své okolí co největší dojem. *Hetéry* se vzdělávaly, učily se různá umění, bydlely v přepychu a staraly se o svůj vzhled více než jiné ženy. Znalý všechna tajemství kosmetiky a módy a leckdy se stávaly vzorem pro další ženy. *Hetéry* si pronajímaly domy, kde své řemeslo vykonávaly, a pracovaly tedy v elegantnějším prostředí, než obyčejné prostitutky. V těchto domech bydlely jen občas se svými zákazníky a pořádaly zde orgie, pitky, tance a hudební produkce, kam měl vstup pouze ten, kdo zaplatil vstupné. *Hetéra* byla samozřejmě mnohem dražší, než jakákoliv jiná společnice, ale nenechávala si platit za jednotlivé akty, muž jí musel splňovat různé rozmary, a aby s ním zůstala, musel si ji různými dary stále předbíhat. (Galán 2003; 202, 205, 208)

Oproti utlačovaným manželkám, vhodných pouze pro plození dětí, byly hetéry uznávané společnice, schopné konverzace s muži. Na rozdíl od obyčejných prostitutek, které byly na úrovni otrokyň a nesvéprávných žen, se *hetéra* svými právy blížila spíše mužům, byla paní svého osudu. Objevit se ve společnosti známé hetéry⁴ bylo znakem velikého bohatství, muži je brali s sebou na veřejná místa a chlubili se jimi. Jednou z *hetériných* nejoceňovanějších vlastností byl její důvtip a schopnost mluvit v dvojsmyslech se sexuálním nábojem. Největšího vzestupu se dočkaly *hetéry* ve 4. stol. př. Kr., kdy se jim jako uznávaným osobnostem dostávalo mnoha výhod (např. místa v divadlech, či vliv na politiku, díky přátelství s nejvyššími politiky). (Galán 2003; 200-208) Zavedení křesťanství svět *hetér* zničilo. Prostituce sice nezmizela, ale její někdejší kouzlo ano. (Galán 2003; 210, 213)

⁴ Nejslavnější hetérou byla milenka Alexandra Velikého Tháis, která mu v mnoha oblastech radila a po jeho smrti se stala manželkou Ptolemaia I. s nímž spoluvládla Egyptu. Zavedení křesťanství svět *hetér* zničilo. Prostituce sice nezmizela, ale její někdejší kouzlo ano. (Galán 2003; 210, 213)

1.3.1.3 Mužská prostituce

Mužskou prostitucí se v Řecku myslí především homosexuální prostituce, sloužící mužům v aktivní sexuální roli. Společnost prostitutky, muži v pasivní sexuální roli pochopitelně opovrhovala. Byla povolena pouze otrokům, svobodný občan, který se jí věnoval, ztrácel všechna občanská práva, byl vyčleněn z obce a měl zákaz přístupu do různých institucí. (Foucault II 2003; 289) Jak se ukáže v části práce „Homosexualita a pederastie“, bylo velmi těžké rozpoznat hranice mezi prostitucí a pederastií (která je naopak povolena jen svobodným a otrokům ne), proto se jí věnovalo mnoho zákonů. Pokud však byla mladíkovi prostituce dokázána, mohl být svým otcem potrestán vyděděním, či ho sám mohl trestat (ve stáří se o něj nemusel starat), za to že dovolil jeho mravní zkázu. Stejně jako u heterosexuální prostituce, muži hledali za úplatu mladé milence a dle jejich úrovně je brali i s sebou na veřejné oslavy. (Galán 2003; 215-219)

1.3.2 Římská prostituce

Historie římské prostituce se od té řecké příliš neliší, do Říma se dostává s jeho založením roku 750 př. Kr. (objevuje se zde již dříve – dle pověsti zakladatele Říma, Romula a Rema, vychovala prostitutka). V prvotní, náboženské funkci prostituce je Afrodité Pandemoská zde jen nahrazena Venuší Erycinskou (jedná se o stejnou bohyni, jen nazývanou jinak), která svými chrámy prostituci v Římě šíří. (Galán 2004; 60-61) Stejně jako řecká prostituce, římská je také tolerovaná společností, avšak hlavním rozdílem je téměř úplná absence *hetér*, kterým se sice některé římské nevěstky chtěly rovnat, ale nikdy nezískaly tak privilegovanou pozici. Do nevěstince mohl přijít kdokoliv, kdo měl na zaplacení prostitutčinych služeb, tedy i otroci či vězni. Chodili sem také sbírat zkušenosti mladí muži (od 17 let), kteří tím pádem neměli potřebu hledat sexuální zkušenosti u jiných (vdaných) žen (připomeňme, že muži se ženili na rozdíl od velmi mladých žen až kolem 30 let). Nevěstince tak měly úlohu i tento rozdíl kompenzovat. Galán 2004; 123, Burian 1970; 141)

Římské prostitutky byly rozdělovány do několika typů. Byly zde *prostibulum*, nevěstky nejnižší kategorie, které celý den na veřejnosti či v nevěstinci nabízely své služby za stálou mzdu za jeden akt. Oproti nim *delicatie*, byly v Římě tou nejvyšší třídou, pracující jen v noci a „na vlastní pěst“. Nechávaly si platit buď za hodinu, či za přespání. Stejně jako *hetéry* v Řecku si zákaznice vybíraly a mohly být pronajaty na

delší dobu, podepisujíc při tom smlouvu o věrnosti. Dalšími kategoriemi římských nevěstek jsou například *fellatrices*, která nabízí výhradně orální služby, *putae*, která se nabízí hlavně vojákům v jejich leženích, *bustuariae*, která své zákazníky shání na hřbitovech. V Římě se také setkáváme s obdobou řeckých *auletrid*, jež byly profesionálními milostnicemi a zároveň umělkyněmi (např. hrály na hudební nástroje), docházející skupinově pod vedením pasáka do domu zákazníka. (Galán 2004; 127-131, 138)

V Římě se nacházelo mnoho nevěstinců, které stejně jako v Řecku vedli vždy muži, cizinci, jimiž bylo opovrhováno. Stejně tak společnost opovrhovala i ostatními, kdo v nevěstinci hledali obživu. (Galán 2004; 132-135)

Stejně jako řecké prostitutky, odlišovaly se ty římské oděvem od počestných žen. Jejich oblečením byla krátká a barevná toga (dle ní byly nevěstky občas označovány jako *tatogata*, tedy „ta v toze“). Jelikož na togu používali různé látky, střihy a barvy, počestné ženy, které nosily jen čistý bílý oděv, jim záviděly a časem je začaly napodobovat. Stejně tak se prostitutky líčily a jako v Řecku si barvily vlasy na světlo, což se později rozšířilo i mezi počestné ženy. Římské prostitutky nesměly nosit závoje a střevíce, což však nedodržovaly a střevícům dokonce dodaly reklamní funkci, na podrážce, která se otiskovala do hliněné cesty, měly nápis *Sequere*, což znamená „následuj mě“. (Galán 2004; 135-138)

1.3.2.1 Mužská prostituce

Stejně jako v Řecku se i v případě římské mužské prostituce jednalo o nabízení sexuálních služeb mužům a stejně jako v Řecku bylo i v Římě pasivními homosexuálními prostitutky opovrhováno. Ve veřejných domech si však zákazník mohl vybírat, zda chce být v aktivní roli, což bylo běžné, či zda chce být v roli pasivní (což však v případě svobodného muže škodilo jeho *pudicitii*, viz část práce „Postavení mužů a žen“). Nejžádanějšími prostitutky byli v Římě Alexandrijci, Syřané a Mauři. (Galán 2004; 139)

Oproti Řecku se zde však setkáváme i s mužskou prostitucí určenou ženám. Nejvíce ji využívali staré či nepůvabné ženy, které neměly jinou šanci, jak se prosadit. Stejně jako u prostituce homosexuální, prostitutky bylo pro jejich pasivní roli opovrhováno. (Galán 2004; 140)

1.4 HOMOSEXUALITA A PEDERASTIE

Stejně jako byla v antickém světě tolerována prostituce, jako mimomanželský vztah muže a prostitutky za úplatu, je tolerován i milenecký homosexuální či pederastický vztah o nichž budu pojednávat v této poslední kapitole věnující se antice. V antické kultuře se v homosexuálních vztazích, jedná především o milenecký vztah mezi dospělými muži, zřídka také mezi ženami. Pederastie je vztah staršího muže, který pomáhá se vzděláním a uvedením do společnosti mladšímu chlapci výměnou za jeho náklonnost. V řecké společnosti je pederastie opěvována, zato homosexualita je zde spíše snášena a to jen za určitých podmínek (aktivní role). V Římě se oproti tomu setkáváme s pederastií méně a homosexuální vztahy jsou zde, opět za určitých podmínek, tolerovány více. (Galán 2004; 41, Galán 2003; 80)

1.4.1 Homosexualita

Aktivní homosexualita byla přístupným projevem mužnosti a v době římského císařství, kdy docházelo k úpadku norem, se tento druh vztahů velice rozšiřoval, nacházíme dokonce zmínky o homosexuálních sňatcích. Jak v Řecku, tak v Římě byli tolerováni, jak už je psáno výše, pouze aktivní homosexuálové. Pasivními homosexuály bylo opovrhováno a byli hanlivě nazýváni *fututus in culum*, tedy „souložený do zadku“. Jak už jsem psala v předchozích částech práce, muž nesměl sloužit slasti někoho jiného, v případě homosexuality nesměl být muž pronikán, musel pronikat. (Galán 2004; 19, 23-24, 53-54, Galán 2003; 54, 81)

1.4.1.1 Lesbická láska

O lesbické lásce mezi ženami se z Řecku ani z Říma příliš informací nedochovalo. Ženy byly mnohem více odsuzovány než pasivní homosexuálové a jejich kupčení bylo označováno jako „protipřírodní“. Vdaná lesba se stykem s jinou ženou dopouštěla cizoložství, za což byla trestána, ženatý muž však milence mužského pohlaví mít mohl beztrestně. (Galán 2004;55) O lesbičkách se mluvilo především ve vztahu s ostrovem Lesbos, odkud pocházela básnířka Sapphó, jež zde založila uměleckou školu pro dívky z aristokratických rodin. Sapphó, která pocházela ze 6. stol. př. Kr., svým světenkám věnovala řadu básní, která intimní vztahy mezi ženami na ostrově odhalovalo. (Krumlovský; 12-13)

Zmínky o lesbické lásce se však dochovaly i z řecké Sparty, kde byl tento typ vztahu poměrně běžný, protože muži často město z důvodu bojů opouštěli a ženy zůstávaly osamocené. Předpokládá se, že v Řecku se v lesbickém vztahu jednalo, stejně jako při pederastii, o zaučování mladší dívky starší ženou a ulehčení jejího vstupu do společnosti, zdá se však, že ženy si v tomto vztahu byly rovnocennější. (Galán 2003; 82-84)

1.4.2 Pederastie

Pederastie, vztah staršího muže a mladšího chlapce, založený na pomoci školitele v chlapcově iniciaci do společnosti, a naučením ho potřebným schopnostem, za odměnu v podobě chlapcově sexuální oddanosti, se tedy objevovala jak v Řecku, tak v Římě, avšak ne se stejnou intenzitou. V řecké historii, kde byl tento vztah považován za ideální, se pederastie objevuje již v 6. stol. př. Kr. a nacházíme zde mnohem více poznatků a pravidel, jež pederastické vztahy ošetřují. Do Říma se pederastie dostávala teprve od 2. stol. př. Kr. vlivem řecké filozofie a literatury, která pederastický vztah vykresluje jako ideální vztah, který je dokonce, oproti heterosexuálním vztahům, schopný lásky. (Galán 2004; 41, Galán 2003; 51)

Tento homosexuální vztah však heterosexuální vztah nevyklučoval, muž, který preferoval chlapce, nepocíťoval sebe sama jakožto jiného, oproti mužům, kteří se dvořili ženám (stejně tak tomu bylo i v „tradičním“ homosexuálním vztahu). Jednalo se tedy o záležitost vkusu, ne typologie. Muž mohl postupně milovat chlapce i ženu, jelikož se jednalo o dva různé typy touhy, pokud šlo o chlapce, jednalo se o mužská srdce (láska byla společností tolerována pouze mezi muži a i oni ji měli jen k mužům cítit, láska k ženě byla považována za slabost), pokud šlo o ženy, o mužskou žádostivost (žena má být vhodná pouze k získání slastí a k mužovu sexuálnímu uspokojení). V Řecku šlo především o žádost po těch, kdo jsou krásní a nezáleželo na tom, či se jednalo o chlapce či ženy. (Foucault II 2003; 247-249, 251)

Pederastie byla v Řecku velice důležitou institucí, která měla jasně stanovená pravidla, což ji odlišovalo od ostatních homosexuálních vztahů. (Galán 2003; 51,59) Povolovalo ji jak veřejné mínění, tak zákony, nalézala pevné kořeny v různých institucích, měla náboženské zajištění v mnoha rituálech a kulturní hodnota jí byla dodávána i v literatuře, jež ji opěvovala a dávala jí statut něčeho znamenitého. Pederastické lásce mezi muži byli Athéňané nakloněni a tolerovali chování, které jindy

odsuzovali (dvoření, prosby, přísahy), avšak otcové si své syny před pederasty chránili a přátelé si mezi sebou takové vztahy občas vyčítali. Opovrhováno však bylo pouze příliš zjištnými a povolnými mladíky, či zženštilci. (Foucault II 2003; 252-253)

V pederastii, která je záležitostí vyšších tříd (nižší třídy v ní spatřují obyčejnou homosexualitu a je jim jako „nehodným“ zakázána), se setkáváme s označením *erastés* pro dospělého, aktivního pederasta a *erómenes* pro chlapce, jenž se mu odevzdává. Pederastie je přechodný stav úzce svázaný s věkem milenců, vhodný věk *erómena* začínal dvanácti lety a končil osmnácti lety, pokud u chlapce nastávaly změny hlasu, či mu začínali růst vousy, mohl vztah skončit ještě dříve. Od osmnácti do dvaceti pěti let byl muž v období tzv. pohlavní nezralosti a nesměl se s muži (ani chlapci) stýkat, jelikož hrozilo, že by mladík chtěl být nadále se svým pěstounem, což by z něj v tomto věku dělalo pasivního homosexuála. Od dvaceti pěti let začínal vhodný věk pro *erasta*, který končil po třiceti, kdy si měl muž založit rodinu. S chlapci se však mohl stýkat dál, což mu zaručovala jeho téměř naprostá sexuální svoboda. (Galán 2003; 63-65)

V pederastickém vztahu muž a chlapec uzavírají před společností nominální závazek, kterým přijímají řadu práv a povinností. Role *erasta* byla založena na dvoření se *erómenovi*, měl povinnost vykonávat nad jinochem poručnictví, vzdělávat ho a cvičit, radit mu a starat se tak o jeho výchovu, dokud z něj nebude příkladný občan. *Erastés* tedy měl mít občanské kvality k výchově jinocha a měl být zámožný, aby mohl splňovat jeho touhy. *Erastés* si totiž „miláčka“ získával především pomocí darů, jimiž byly např. pes, páv, pamlsky, kuřata a podobné maličkosti, pokud se však jednalo o peníze, vztah byl pokládán za ostudný (a více se přibližoval prostituci). Za plnění své funkce mohl *erastés* očekávat zaslouženou odměnu, tedy chlapcovo milostné odevzdání se. Role *erómena* se zakládala na chlapcově zdrženlivosti. Chlapec se muži nesměl oddat okamžitě, musel se nechat dobývat a ne zbrkle přijímat mnoho různých projevů úcty a vypočítavě projevovat svou přízeň. Musel ocenit hodnotu svého partnera a na základě toho ho odměňovat sexuálními službami. Pro pederasty bylo nemyslitelné, že by měli sexuální styk s neznámými mladíky, kvalitní vztah se rodil dlouhou dobu a byl založen na každodenní péči o *erómena*. (Galán 2003; 65, 67, Foucault II 2003; 260, Fanel; 74)

Jelikož chlapci byli svobodní a měli mít v dospělosti stejná práva jako muži, pederasté museli rozehrávat jemné strategie, ve kterých museli počítat se svobodou druhého, což se zcela lišilo od heterosexuálních vztahů, kde žena nebyla považována za svobodného tvora hodného dobývání. (Foucault II 2003; 261-263, 286, 275)

V pederastickém vztahu mohl být chlapec, pokud si nedával pozor, snadno odsouzen za své nevhodné chování. Aby se tak nestalo, chlapec nesměl podlehnout a přijmout svou podřízenou pozici, v níž by byl v nevýhodě, což se týkalo především sexuálních styků. Chlapcovou povinností, jak je psáno výše, bylo poskytovat muži sexuální slast jako odměnu za plnění jeho funkcí.⁵ Zda však docházelo k análnímu styku, není zcela prokazatelné, jelikož se nedochovaly žádné výjevy z této situace (například na keramice). To ale mohlo být způsobeno tabu, jelikož i při ztvárnění heterosexuálních styků, stály umělcům modelem hetéry a ne počestné ženy, kvůli tomu se ale nedá říci, že by muži se svými manželkami nesouložili. Existují tedy dva názory, prvním je, že antickým mužům k uspokojení stačily dotyky a následná mezistehenní soulož, ale tomuto názoru odporuje řecká touha po nalezení dokonalé krásy, která by muže nutila k úplnému vyvrcholení, tedy k úplnému splnutí a tělesnému zmocnění se chlapce. Existují texty podporující oba názory, tedy jasný verdikt vynést nelze. (Foucault II 2003; 271, 279, Galán 2003; 55-56) Chlapec v každém případě muži slast poskytoval, což ho dle základní definice, a to že muž nesmí sloužit slasti někoho jiného, staví do pasivní, opovrhované pozice. Aby se chlapec, který se měl stát plnoprávným občanem, tomuto vyhnul, nesměl sám sebe uznávat jako předmět slasti a také nesměl ze styku žádnou slast pociťovat. Slast muži poskytoval proto, aby ho odměnil a měl tedy cítit pouze radost z mužovy slasti. Mezi partnery tedy nesměla existovat slast sdílená, jelikož chlapci, kteří ukazovali svou povolností, četností svých vztahů či svým vzezřením (líčení, vonění se, zdobení se šperky), že jim hraní podřadné úlohy způsobuje slast, byli nejhůře odsuzováni. (Foucault II 2003; 286, 293-298)

V prvních stoletích našeho letopočtu docházelo k úpadku problematizace pederastických vztahů. Praktikovat ji bylo stále přirozené a oblíbené, ale ustupoval zájem o samotný problém a zmenšoval se jeho význam ve filozofických a morálních

⁵ K otázce sexuality pederastů by bylo ještě vhodné připojit, že erastům velice záleželo na genitáliích jejich jinochů. Trend se ukazoval v umění, kde měli dokonalí bohové a hrdinové malý tenký penis zakončený dlouhou předkožkou a silná stehna. Malý pyj byl znázorňován kvůli mládí erómena a byl spojován s pederastii, velký pyj byl znakem homosexuality. Silná stehna byla přitažlivější pro mezistehenní soulož. (Galán 2; 71-72)

debatách. Příčinou této deproblematizace byla především valorizace manželství a nově vzniklé debaty o zrodu citového pouta mezi manželi.⁶ (Foucault III 2003; 249-250)

Antická společnost se tedy v prvních dvou stoletích našeho letopočtu zcela zabývala proměnou vztahů mužů a žen, smýšlení se neslo v duchu vykazování jisté střídmosti v morální reflexi sexuálních aktivit a jejích slastí. Manželství se stávalo více uzavřené a partneři si začínali být věrní. (Foucault III 2003; 303-305, 309) Pederastie, jež, ač nebyla ve středu zájmu, byla stále oblíbená, však postupem času začala zanikat. Stále častěji byla označována za zastaralou učební metodu a ustavičně se zvyšující náročnost mladíků, kteří se postupně přeměňovali v prodejné hetéry (za své skutky požadují peníze, dary jim již nestačí), k jejímu konci také napomohly. InSTITUTE, tak časem začala být považována za odpornou a byla nadále provozována jen zřídka, především mezi intelektuály a básníky. Svě stoupence si však udržela až do nástupu křesťanství, které celou homosexualitu tvrdě potlačuje. (Galán 2003; 78-79, Fanel; 74)

⁶ V prvních stoletích našeho letopočtu také vznikaly především texty srovnávající pederastickou a manželskou lásku, filozofové se snažili stanovit, která je lepší. Za zmínku stojí především texty dvou filozofů, Plútarchose a Lúkianose. Plútarchos proti sobě staví manželství s ženou s vlastnostmi pederasta a pederastický vztah. Z tohoto srovnání jasně vychází, že manželství je pro muže mnohem lepší. V době, kdy je možné se s ženou přátelit stejně jako s erastém ukazuje, že pravá láska se může projevit jen v manželství. Ve srovnání s láskou v manželství je totiž pederastická láska zjevně nedokonalá, slast ze styku může cítit vždy jen aktivní muž, oproti tomu v manželství probíhá výměna slastí rovnoměrně. Což ve svém textu uznává i Lúkianos, který ale nakonec staví pederastickou lásku nad lásku v manželství, avšak pouze v případě, že pederastem je filozof, který je schopný svrchované ctnosti. Jinak pederastii odsuzuje s odvoláním se na takzvanou pederastickou lásku k duším, která mu však připadá klamná. Kdyby pederasté opravdu hledali krásu duše, proč si vybírají „hloupé děti“ a nehledají raději staré moudré muže. Také ukazuje výhody žen, např. její krásu až do stáří, oproti zesílení a ochlupatění chlapce, možnost sdílet s ženou náklonnost, což se ukazuje právě ve výměně slastí, která s chlapcem není možná apod. (Foucault III 2003; 259-298)

SOUČASNOST ČESKÉ REPUBLIKY

V druhé části své bakalářské práce se věnuji srovnání výše popsaných intimních vztahů v době antiky s obdobnými intimními vztahy v současné České republice pomocí odborné literatury a sociologických výzkumů těchto témat z let 2000 – 2011. Práce by měla ukázat konkrétní rozdíly v institucích za antiky a nyní, proč se objevily a jaký mají vliv na společnost či jednotlivce.

1.5 POSTAVENÍ ŽEN A DĚTÍ V ČR

Předtím, než se dostanu ke srovnání, je nutné pojednat alespoň o některých aspektech od antiky naprosto odlišného postavení žen a dětí v moderní společnosti.

1.5.1 Postavení žen

Ač se stále více mluví o nerovnostech mezi muži a ženami, nutnosti rovnoprávnosti, utlačování žen, feminismu, oproti antice je v dnešní době žena pochopitelně daleko svobodnější. Může chodit, kam chce, s kým chce, kdy chce, může si najít muže dle svého vkusu, rozhoduje o tom, zda se vdá, či zasvětit svůj život kariéře, zda bude mít děti či ne atd. Stejně jako antický muž, je nyní i žena svobodná v tom mít milence a nehrozí jí za to žádný úřední trest (v antice za to mohla být ona nebo její milenec zabit). Dále může žena v současnosti mít své vlastní příjmy a statky, což ji bylo v antice upřeno, v pozdějších dobách, kdy došlo k „osvobození žen“ měla nárok na své věno, ale stále se to s dnešní finanční volností pracujících žen nedá srovnávat. Žena je tedy v dnešní společnosti, stejně jako muž, alespoň podle zákonů plnoprávná a stejně jako muž, je společností ctěná, není na ni, jako v antice nahlíženo pohrdavě jako na věčně nezletilou, bez muže naprosto neschopnou a muž nad ní nemá žádnou moc. Avšak tradiční názor, se kterým se setkáváme už v antice, že žena má být doma a starat se o rodinu a muž má rodinu zaopatřit, stále u většiny populace, např. dle výzkumu Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě z roku 2004, převládá. (Chaloupková a Šalamounová 2004; 38)

1.5.2 Postavení dětí

Stejně jako ženy, také děti, které v antice nebyly brány jako svobodné a rovnoprávné bytosti, získaly mnoho nových práv. Zaručuje jim je zákon, který plní jeho rodiče: „Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě,

zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (...). Při výkonu práv a povinností (...) jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví (...) a vývoj. Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, (...) svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby (...).“ (Zákon o rodině; paragraf § 31) V antice se s právy dítěte vůbec nesetkáváme, setkáváme se spíše s právy otce dítěte, např. zbavit dítě života, jelikož je „pánem nad jeho životem a smrtí“ (stejně jako u žen).

1.6 MANŽELSTVÍ V ČR

Změny v manželství, které se udály od antiky za dobu téměř dvou tisíc let, skvěle vystihuje následující citace z roku 1994: „Kdo by dnes připustil, aby rodiče rozhodli, koho si vezme za manžela či manželku? Kdo by si dovolil říci, že se oženil, aby dosáhl nějakých hmotných výhod? A přece v minulosti bylo považované za ‚normální‘, že lidé se nežení a nev dávají ze vzájemných sympatií. Dnes však veřejné mínění přijímá za ‚správné‘ manželství jedině to, které je rubem manželství tradičního. Jediným důvodem pro uzavření manželství je vzájemná láska muže a ženy. Tedy přesně to, co kdysi bývalo považováno spíše za překážku ‚správného‘ manželství“ (Horská 1994; 73).

Manželství muže a ženy je v České republice upraveno zákonem o rodině vydaným dne 4. prosince 1963, jedná se o č. 94/1963 Sb., který byl již třikrát novelizován. Manželství je tímto zákonem definováno jako „... trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.“ (Zákon o rodině 1962; paragraf § 1) Manželství se tedy od toho antického primárním účelem příliš neliší, stejně jako dříve, i nyní se v manželství jedná především o potomstvo. Avšak další aspekty se již liší, prvně je to, kdo může manželství uzavřít: „Manželství nemůže uzavřít nezletilý. Výjimečně, jestliže to je v souladu se společenským účelem manželství, může soud z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilému staršímu než šestnáct let.“ (§ 13) „Manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou anebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá...“ (§ 11) „Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci; totéž platí o příbuzenství založeném osvojením, pokud osvojení trvá...“ (§ 12) (Zákon o rodině 1963; paragraf § 11-13) Oproti antice, kdy manželství mohlo být uzavřeno i otcem dítěte ve velmi mladém věku, nyní může manželství uzavřít jen dospělý, plnoletý člověk na základě vlastního rozhodnutí. Tento jedinec nesmí mít již jiné manželství uzavřeno, což se opět od antiky, kdy si muž mohl vzít tolik legitimních konkubín, kolik chtěl, v dnešní monogamní společnosti podstatně liší. Stejně tak manželství mezi příbuznými, která jsou v dnešní době zakázána, byla v antice kvůli zachování majetku v rodině vyhledávána, i když leckdy již tehdy společností odsuzována.

Tento vývoj má svá opodstatnění především v nástupu křesťanství, které ustavilo monogamii jako jediný přípustný partnerský vztah a vymezilo také základní požadavky

na snoubence k uzavření manželství: věk, vůli a nepříbuznost partnerů. (Denzler; 142) Dále pak na jmenované změny mají velký vliv získaná práva žen a dětí, která se od antiky liší enormně – ženy ani děti již nejsou majetkem mužů, mají své svobody a ty nesmějí být mužem nijak omezovány. Stejná práva a povinnosti manželů ustavuje zákon: „Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.“ (§ 18) „O záležitostech rodiny rozhodují manželé společně.“ (§ 20) (Zákon o rodině 1963)

Jak je psáno výše, manželství může uzavřít za normálních okolností jen člověk starý 18 let a více, dle výzkumu *Naše společnost 2003*: Představy o ideálním věku pro zakládání rodiny a reálná data, by se žena měla poprvé vdát před svými 25. narozeninami a muž i později, do svých 28 let. Dle studie Věková homogamie českých sňatků 1920–2000 z roku 2006, jsou uzavírány především homogamní sňatky, tedy ty, v nichž věkový rozdíl mezi ženichem a nevěstou nepřesahuje pět let. Většina žen obecně preferuje muže o málo staršího, než jsou samy, a většina mužů hledá ženu mladší. Výše jmenovaný výzkum *Naše společnost 2003* dále ukazuje, že žena by se ideálně měla stát matkou průměrně ve svých 25–29 letech, avšak reálně se jí stává již každá čtvrtá matka dříve než ve 21 letech. Pro muže vychází ideální věk prvního otcovství na 30 let. Takto vysoký ideální věk jak pro svatbu, tak pro plození, který se velice liší od antiky, kdy se dívky vdávaly již od 12 let a muži kolem 25 let (a hned poté si pořizovali potomky), se řídí především současným trendem, kdy mladí lidé stále více touží po vyšším vzdělání a následném započetí kariéry. Výzkum také ukazuje, že matkou by se již neměla stávat žena starší 40 let, avšak u muže, otce, tento věk není překážkou. (Šalamounová 2003; 3-6, Fučík 2006; 720)

1.6.1 Děti

Stejně jako se liší věk antických a současných novomanželů či prvorodičů, tak se liší i názory na ideální počet dětí v rodině. V nejstarších dobách antiky bylo zvykem mít i 12 dětí, později se však porodnost snížila tak, že i rodina se třemi dětmi byla považována za početnou. Dle studie *Partnerství, manželství a rodičovství* z roku 2009 je tomu tak i v dnešní době, kdy většina rodin považuje za ideální počet dětí dvě, další velká část souhlasí sice i se třemi, avšak i rodiny s jedním dítětem jsou početně zastoupeny. (Šamanová 2009; 2)

Pokud se jedná o otázku dětí, je určitě vhodné zmínit se i o přerušení těhotenství – interrupci – kterou využívaly (avšak mnohem nebezpečněji) už i ženy v antice. Ač je dnes přerušení těhotenství pro ženu mnohem bezpečnější a jednodušeji dosažitelné (žena již nemusí mít jako v antice souhlas muže), jedná se stále více o morálním problému, zda jsou potraty zákonné či protiprávní vzhledem k nenarozenému dítěti. Proti potratům zbrojí především náboženské organizace. Z výzkumu Představy respondentů o partnerských vztazích a rodině z roku 2003 vyplývá, že však potratů v průběhu let ubývá a to především díky pokročilé osvětě a široké dostupnosti moderních antikoncepčních prostředků (které byly stejně jako prostituce, avšak v jiných podobách, známy již v antice). (Šalamounová a Šamanová 2003; 9)

Od antiky se také nyní velice odlišuje způsob starání se o děti. V antické kultuře se setkáváme s jasnou rolí matky, která se o děti stará sama. V šesti letech sice chlapec přechází pod výchovu otce, ale dívka u matky zůstává až do svatby. V současnosti nejsou rodičovské role pevně stanoveny a o děti se stejně tak může starat žena i muž. O tomto bude pojednáno v následující části práce nazvané „Muž v domácnosti“.

1.6.2 Uzavření manželství

Uzavření manželství se v současné době od antiky také liší, dříve stačilo (v nejjednodušším případě) přestěhovat se na rok k muži a pár byl sezdán. Nyní je uzavření manželského svazku ošetřeno zákonem České republiky takto: „Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, (...) nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti (...). Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.“ (Zákon o rodině; paragraf § 3) Pár si tedy může vybrat, zda uzavře občanský či církevní svazek. Církevní svazek si vybírají věřící lidé a dle jejich víry není rozdělitelný, tedy i po rozvodu jsou takto sezdání lidé před Bohem svoji a neměli by uzavírat další sňatky. (Opatrný 1997)

Důvodem pro uzavření manželství tak tedy i nadále oficiálně zůstává zachování rodové linie díky zplození potomků, ale v současnosti se jedním z nejdůležitějších důvodů stává také láska. (Denzler; 50) V současné společnosti, kdy téměř není odsuzován svobodně si užívající člověk, se citové vzplanutí stává jedním z hlavních důvodů pro svatbu. Ze studie Partnerství, manželství a rodičovství z roku 2009 vyplývá, že mezi další důvody se pak řadí strach ze samoty, touha držet se tradic (norem), touha

po jistotách nejen nyní, ale i ve stáří a osamostatnění se od rodičů. (Šamanová 2009; 5) Studie Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti z roku 2005 ukazuje, že ještě dalším důvodem proč manželství uzavřít či ne, je také ekonomická situace partnerů. Díky tomu, „že současný [2005, D. Š.] systém dávek sociální podpory a sociální péče svým fungováním upřednostňuje nesezdané páry, resp. dostatečně nepodporuje páry manželské“ se stále více nemajetných párů rozhoduje zůstat v nesezdaném soužití. Je různé, kterým rodinám se toto vyplácí a kterým ne, pokud žena i muž pracují, nemají důvod se nevízt, pokud ale žijí z podpory, manželství je pro ně přímo nevýhodné. (Hamplová a spol. 2005; 76-81) V antice se setkáváme spíše s opačným přístupem, kdy jsou státem zvýhodněny úplné rodiny s dětmi a jsou tím tak motivovány k plození.

1.6.3 Další formy partnerských soužití

Kromě manželství se v současné společnosti setkáváme i s jinými formami partnerských soužití. Dle studie Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě z roku 2004 je to v první řadě předmanželské či nesezdané soužití. Předmanželské soužití se objevuje převážně u mladých lidí a netrvá dlouho, buď končí rozchodem, nebo svatbou, tou nejčastěji, když se partneři rozhodnou mít dítě. Nesezdané soužití se objevuje hlavně u sociálně slabších partnerů, nebo u lidí, kteří již za sebou zkušenost s manželstvím mají. Je úzce spojováno na jedné straně s poklesem sňatečnosti a zvyšováním se věku při vstupu do manželství a založení rodiny, a na druhé straně souvisí s vysokou rozvodovostí v současných společnostech (rozvedení lidé se již do manželství častěji nepouštějí). Výzkum Dohromady, nebo každý zvlášť? Hospodaření s příjmy manželských a nesezdaných párů z roku 2006 ukazuje, že většina mladých lidí preferuje nejdříve nesezdané soužití „na zkoušku“ předtím, než uzavřou manželství, jen pětina preferuje přímý vstup do manželství a jen desetina celoživotní nesezdané soužití. Poslední formou je tzv. LAT („Living apart together“), jež se podobá singles, o kterých budu pojednávat dále. LAT je formou vztahu, kdy se k sobě partneři, z důvodů pro ně nepříznivých podmínek, ani po dlouhé době nestěhují. Pro stále se zvyšující oblibu nesezdaných soužití existuje mnoho důvodů, snazší rozcházení se, větší rovnost partnerů než v manželství, atd. Dle výsledků výše zmíněné studie z roku 2004 jsou však nesezdaná soužití méně stabilní než manželství a to i v případě, že mají partneři děti. (Chaloupková a Šalamounová 2004; 15-16, Chaloupková 2006; 971-972, 975)

Trendem moderní doby, o kterém se v antice nedozvídáme nic podstatného, avšak téměř naprostá mužská svoboda se k tomu dá alespoň přirovnat, jsou *singles*. Mladí lidé (zhruba od 22 do 35 let) žijící sami a z různých důvodů nehledající si stálého partnera. Dle studie *Singles a jejich vztahy: kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice z roku 2006* těmi důvody může být například ekonomická nesamostatnost, která omezuje například studenty žijící u rodičů, kteří si nechtějí zakládat rodinu, dokud nebudou mít dostatečné zázemí pro ni, dále pak touha po profesním růstu, ve které by jedince mohla rodina omezovat (objevuje se však i opačný trend, lidé vyžadující pro profesní růst dobré rodinné zázemí), či prostá touha po užívání si ve svobodném životě bez závazků. (Tomášek 2006; 87-91)

Sňatečnost se tedy neustále z mnoha důvodů snižuje a tradiční manželství již nemá takovou váhu, jakou mělo dříve. Lidé nejsou společností do svazků tlačeni, mají velké možnosti v tom, co dělat se svým životem, a tak svatbu odkládají či vůbec neplánují. V konečném důsledku však většina lidí partnera hledá, ať už zákonného, či společníka „na hromádce“, protože pro většinu populace je založení rodiny a zplození potomků, kteří budou pokračovat v životě i po jejich smrti nejspokojivější tužbou. (Tomášek 2006; 91-95, 100)

1.6.4 „Muž v domácnosti“

Dalším trendem současné doby, který však ještě stále není příliš rozšířený, jsou tzv. „muži v domácnosti“. Tento jev se v naší společnosti objevil teprve nedávno a ani ještě pro něj není konkrétní označení. Stejně tak se dle článku *Rodičovská (je) pro oba rodiče!* z roku 2007 nedá považovat za trend zvyšující se, jelikož počet otců v domácnosti stále značně kolísá. (Maříková 2007; odst. 14) Stojí na základu, že „Péče o dítě je nedílně spojena s převzetím odpovědnosti za to, jak se dítěti daří, jak prospívá, kdy péče o něj se stává trvalou součástí života pečující osoby. (...) Protože matkou se člověk nerodí, ale stává se jí, touto osobou nemusí být nutně biologická matka dítěte, ale ani jiná žena, může jí být kdokoli, kdo je péče tohoto typu schopen.“ Tuto činnost tedy může zastávat právě otec, jehož role v současné rodině není jednoznačně definována a obměňuje se v závislosti na tom, co žena od svého partnera očekává a vyžaduje. Současná otcovská role se od té antické liší už od jejího počátku, kdy je otec přítomný u narození dítěte a stará se o něj již od jeho prvního dne (v antice se muž staral jen o chlapce, a to od jeho 6 let). Dle studie *Pečující otcové: Příběhy plné odlišností* z roku 2009, se muž stává otcem na plný úvazek hlavně v případech, kdy

žena dostává v zaměstnání vyšší finanční ohodnocení než muž a pro rodinu není možné, aby se tohoto vzdala (k čemuž však díky obecně lepšímu ocenění mužů v zaměstnání, či jejich nechuti v domácnosti zůstat a nechat se živit, nedochází příliš často). (Maříková 2009; 90, 92) Role se tedy v tomto případě obrací, žena se stává živitelkou rodiny a muž se stará o děti a domácnost, což by v antice bylo krajně nemyslitelné a opovržením hodné. Velmi dobře se zde ukazuje, jak bylo postavení žen a mužů pozměněno a nyní je již téměř zaměnitelné. Avšak stejně jako v antice i nyní se dle výzkumu K otcovské a mateřské roli v rodině z roku 2003 setkáváme s negativními postoji, kdy je stále otec na rodičovské („mateřské“) dovolené posuzován jako něco podivného a nesprávného a stejně tak bývá odsuzována i matka, která místo toho, aby se starala o své dítě, chodí do práce. (Rezková 2003; 2)

1.6.5 Nevěra, rozvod

Posledním bodem, kterým bych se chtěla v otázce současného manželství zabývat, je nevěra a s ní blíže související rozvod manželů. Nevěra je oproti antice odsuzována jak u žen, tak i u mužů, avšak není státem nijak trestána. Pokud jsou si manželé nevěrní, mají možnost požádat o rozvod, kterým bude jejich manželství zrušeno. Zákon České republiky to ošetřuje takto: „Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.“ (Zákon o rodině 1963; paragraf § 24)

Dle studie Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě z roku 2004 se v České republice „stal rozvod obecně přijímaným řešením manželských neshod a rozvedená žena měla dokonce vyšší status než žena, která nikdy do manželství nevstoupila“. Tato i další studie také ukazují, že stejně jako sňatečnost v naší zemi stále klesá, rozvodovost roste a názory na rozvod jsou stále pozitivnější. (Chaloupková a Šalamounová 2004; 13) O rozvodu pojednává také ve své knize Ivo Možný (2002), který tvrdí, že „čím déle manželství trvá, tím méně pravděpodobně se rozvede“, říká, že nejčastěji se rozvádějí manželství mladých lidí, která trvají dva až tři roky. Jelikož se jedná právě o rozvod mladých lidí, přibývá opakovaných manželství, která jsou k rozvodu ještě náchylnější. (Možný 2002; 178-179) Dle článku *Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů?* z roku 2010, podávají častěji žádost o rozvod ženy. (Vohlídalová 2010; 1)

Důvody pro ukončení manželství se dělí na 2 skupiny, „...legislativní důvody rozpadu manželství představují příčiny, které soudy označily jako hlavní důvod rozpadu manželství. V současné době mají soudy na výběr jednu z deseti možností – od rozdílů povah, názorů a zájmů přes zdravotní důvody až po alkoholismus nebo zlé nakládání či odsouzení za trestný čin. ...“. Druhou skupinou jsou osobní motivy rozvodů, mezi které se řadí např. nevěra, nedostatek komunikace a lásky mezi partnery, nesdílení zájmů, špatné zacházení, alkoholismus partnera, nezájem o rodinu, neshody v rozdělení domácích prací a péče o děti nebo přílišné zaujetí prací. (Vohlídalová 2010; 6-7)

V antice byl rozvod zpočátku určen pouze pro muže. Žena tuto pravomoc získala až později a s mužem se rozváděla především kvůli jeho nevěře, která mu byla v antické společnosti, které vládly volné mravy, okolím zcela tolerována, což je se současností, kdy je nevěra odsuzována, nesrovnatelné. Dalším důvodem, proč se v antické době rozvést, byla neplodnost, což je pro společnost, kde manželka slouží výhradně k plození potomků, důležitých pro své nástupnické místo v rodě, zřejmou překážkou funkčního manželství. V dnešní době se tedy instituce rozvodu zcela změnila, partneři, jež mají mnohem větší svobody, avšak i vzájemné povinnosti se rozvádějí i z „nicotnějších“ důvodů a častěji, jelikož v dnešní době je dle výzkumu Manželství a jeho význam v pojetí české veřejnosti z roku 2007 lepší žádné manželství, než manželství, jež obou partnerům nepřináší štěstí. (Dimitrová 2007; 7)

1.7 PROSTITUCE V ČR

Pojem prostituce pochází z latinského slova *prostituere*, což označuje toho, kdo se veřejně vystavuje a nabízí ke smilstvu. (Vaničková 2005; 9) Dnes je pojem prostituce vykládán jako heterosexuální či homosexuální styk (nikoli jen pohlavní) sloužící provozovatelce či provozovateli k získání finančního nebo materiálního zisku, popřípadě jiné výhody. (Zikmundová 2009; 119) Návrh zákona vlády České republiky o regulaci prostituce z roku 2005, prostituci definuje jako „úplatné poskytování služeb směřujících bezprostředně k uspokojování sexuálních potřeb, pokud přitom dochází k přímému fyzickému kontaktu mezi osobou, která tyto služby poskytuje, a osobou, která jich využívá.“ (Vládní návrh zákona o regulaci prostituce 2005; paragraf § 1) Právě prostituci a především jejím začleněním v současné společnosti se zabývá tato kapitola.

Stejně jako byla prostituce v antice společností přijímána převážně příznivě (např. z důvodu, že mladí muži nemuseli svádět manželky jiných mužů, ale zcela bez odsouzení okolím mohli docházet k prostitutkám), v současné České republice je společností negativně odsuzována. Stejně tak je opovrhováno prostitutkami, či prostitutky, což se, s výjimkou vážených řeckých hetér, od antiky ale tolik neliší. Jedním z hlavních důvodů k tomuto negativnímu postoji je velká rozšířenost AIDS, smrtelné pohlavně přenosné nemoci, mezi těmi, kdo sexuální služby nabízejí a tím pádem ji dále šíří. (Mitlöhner 1999; 87,90)

1.7.1 Prostituce a zákony

Oproti antice, kde byla prostituce, dá se říci státem podporována, není v naší společnosti povolena, „... ale není ani trestná a jenom v některých případech může být kvalifikována jako přešupek.“ (Štefanová 2006; odst. 5) Prodej sexuálních služeb tedy trestní zákon České republiky trestat nemůže, avšak přestupkový zákon má pravomoc alespoň v některých případech tuto činnost jako přešupek kvalifikovat. Například jako „veřejné pohoršení“. (Štefanová 2006; odst. 10) V České republice tedy žádný zákon o prostituci neexistuje. Zákon dokonce ani pojem prostituce nezná, a prostituce tak nepatří mezi trestné činy. (Ministerstvo vnitra ČR 2000; odst. 1) Je s ní však spojeno mnoho druhů trestné činnosti, jednak páchané samotnými prostituujícími osobami, ale i trestné činnosti páchané na těchto osobách. Jsou to především kuplířství, vydírání, znásilnění, pohlavní zneužívání, omezování osobní svobody či ohrožování mravní výchovy

mládeže. Všechny tyto trestné činnosti jsou ošetřeny zákony a dle nich trestány. (Chmelík 2003; odst. 6)

Nedá se však říci, že by se o zákonu ošetřujícím prostituci (podmínky, za jakých ji kdo může vykonávat, kde ji může vykonávat apod.) v naší zemi nemluvílo. Již v roce 2005 byl parlamentem České republiky vypracován návrh na Zákon o regulaci prostituce, který však nemůže vstoupit v platnost, dokud Česká republika nevypraví svůj souhlas s „Úmluvou o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob“, která prostituci naprosto zakazuje. Úmluva u nás vstoupila v platnost dnem 25. července 1951, avšak od té doby se změnila jak politická, tak sociální i ekonomická situace České republiky a stejně tak i vnímání prostituce jako morálního, sociálního i zdravotního problému. Byly opuštěny nerealistické snahy o její odstranění a místo toho je nyní kladen důraz na její regulaci a na potlačování pouze těch nejzávažnějších průvodních jevů, jako je obchodování s lidmi. (Krejčí 2006)

1.7.2 Ženská prostituce

Dle článku *Prostituce, její charakteristika a právní aspekty* z roku 2003, se současná prostituce dělí dle dvou kritérií. První kritérium je odvozováno dle toho, kdo sexuální služby poskytuje, a to buď ženy, muži či děti. Ženská prostituce je v naší současné společnosti nejrozšířenější a je jí věnována největší pozornost. (Chmelík 2003; odst. 1) O mužské a dětské prostituci je v práci pojednáno později. Stejně jako v antické prostituci se setkáváme s tím, že hlavními klienty využívajících nabízené sexuální služby jsou převážně muži.

Druhé kritérium se odvíjí od prostředí, ve kterém je prostituce vykonávána. Tato prostředí prostituci dělí na privátní, hotelovou, bytovou, barovou a zvláštní skupinu pouliční a silniční. Toto rozdělení je stejné pro všechny druhy prostituce, tedy i mužskou a dětskou. (Vaníčková 2005; 51) Privátní prostituce je prostituce „na úrovni“, prostitutky jsou dlouhodobějšími společníci solventních klientů a jsou schopny je reprezentovat i při jejich společenských povinnostech, scházejí se s nimi v soukromých luxusně zařízených bytech. Tato kategorie se nejvíce podobá vybraným řeckým *hetérám*. Hotelová prostituce se svou kvalitou odvíjí od kategorie hotelu a jeho klientů. Prostitutky zde bývají vzdělané a stejně jako v předešlé kategorii „na úrovni“, avšak jejich vztahy jsou jen krátkodobé a nejčastěji s cizinci. Z jejich výdělků profitují obvykle další osoby (např. recepční, taxikáři apod.). Do této kategorie můžeme zařadit i

tzv. callgirl (dívky nabízející sex po telefonu). Do bytové prostituce jsou zařazeny prostituující osoby provozující své služby ve vlastních bytech. Řadí se sem i dětská prostituce, o které práce pojednává dále. Velmi často je bytová prostituce prováděna za přítomnosti dalších osob, například manželů prostituujících své děti, či mužů, prostituujících své ženy. Bytová prostituce má tak velmi blízko k organizované kriminalitě. S barovou prostitucí se setkáváme v různých erotických podnicích („masážních salonech“, sexbarech atd.). Prostitutky, které ji vykonávají, jsou k tomu velmi často nuceny násilím. Tento druh prostituce je často spojován s obchodem se ženami, vydíráním, organizovaným zločinem apod. Nejproblémovější a také nejlacinější kategorií prostituce je však prostituce pouliční a silniční. Vykonávají ji téměř výhradně ženy nízkého věku a intelektu, z kterých nejvíce profitují jejich „pasáci“, kuplíři. Tyto ženy poskytují sexuální služby téměř kdekoliv a komukoliv. (Chmelík 2003; odst. 2, Vaníčková 2005; 51-52) Tato kategorie prostitutek se velice podobá řeckým *dikteriadkám* či římským *prostibulum*, nejpodřadnějším a nejlevnějším antickým nevěstkám, které stejně jako ty současné své služby nabízely především na ulicích.

Dělením prostituce se zabývá také článek *Terénní sociální práce s osobami poskytujícími placené sexuální služby* z roku 2009, který přidává do kritérií rozdělení ještě profesionalitu prostitutky. Jedná se o kategorie profesionál, poloprofesionál a amatér. Pro profesionálky je prostituce jejich plnohodnotným zaměstnáním, dodržují svá pravidla, od zákazníků avšak i dalších potencionálních partnerů si drží odstup, mají stanovené své hranice, které nepřekračují a sexuální práce je pro ně prostředkem emancipace. Poloprofesionálky, jichž je mezi prostitutkami většina, se prostitucí zabývají jen přechodně, kvůli přivýdělku v nouzových situacích. Bývají závislé na návykových látkách, za které utrácejí vše, co prostitucí vydělají. Amatérkami jsou nejčastěji mladé dívky na útěku z domova či z ústavu, dívky závislé na návykových látkách či dívky patřící, či chtějící patřit, do různých gangů. Jako honorář dostávají peníze, drogy nebo právě možnost mít své místo v gangu. Amatérkami jsou však často také ženy starší, hledající dobrodružství či jednorázovou finanční výpomoc. (Zikmundová 2009; 120)

1.7.3 Mužská prostituce

Mužská, homosexuální prostituce je jako v antice cílena především na muže a je poskytována nejčastěji chlapci kolem 18 let, kteří většinou ani nejsou homosexuálně orientovaní a tomuto druhu prostituce se věnují jen kvůli vyššímu výdělku. Velmi často

jsou spojováni se závislostí na návykových látkách. Homosexuální prostituce je nejrizikovější kategorií pro šíření nemoci AIDS. (Chmelík 2003; odst. 3)

Početně mnohem méně zastoupenou skupinou prostitutů jsou muži, nabízející své služby za úplatu ženám. Tzv. gigolové inzerují své služby prostřednictvím novin a časopisu s erotickou tematikou. (Žáková 2008; odst. 8) Obdobně jako ženy i muži prostituti mohou být rozděleni do kategorií dle toho, kde své klienty vyhledávají či zda se své „profesi“ věnují cele nebo jen narázově, apod.

V dnešní době se nesetkáváme, jako v antice, s jasným rozlišením na negativní pasivní homosexuály a pozitivní aktivní. Muž má svou svobodu, zvolit si, jakou úlohu ve vztahu zastane. Okolí prostitutky opovrhuje souhrnně, nerozlišuje jejich postavení vůči zákazníkovi, což je ovlivněno naprostou naprosto negativní rolí instituce prostituce ve společnosti.

1.7.4 Dětská prostituce

Dětská prostituce je hrubým porušením Úmluvy o právech dítěte a řady mezinárodních dohod týkajících se ochrany dětí. Jedná se o nejnebezpečnější a také nejutajovanější formu prostituce. Nabízení dětí (odhaduje se, že jejich věk se pohybuje od 12 do 18 let) k plnění sexuálních služeb kuplíři je v moderní společnosti považováno za vážnou trestnou činnost. V dnešní době se však výjimečně setkáváme i s dětmi, které prostituci provozují ze svého rozhodnutí za účelem zisku. (Vaníčková 2005; 60, 71, Chmelík 2003; odst. 4)

Důvody, proč dochází k dětské prostituci, jsou např. chudoba, kdy rodiče takto na dítěti vydělávají, avšak děti, které jsou ochotny prostituovat se dobrovolně, kvůli svému prospěchu, mnohdy z chudých rodin nepocházejí. Dalším důvodem, je osobní zkušenost se sexuálním zneužíváním či domácím násilím, popř. spouštěčem může být i nedostatečné naplnění základních potřeb dětí (způsobené např. rozpadem rodiny), nebo odebrání dítěte rodině systémem. Výzkumy ukazují, že dívky, které byly v dětství zneužívány, zahajují sexuální život předčasně a vydávají se na dráhu prostituce. Mezi důvody, proč k dětské prostituci dochází, se dále objevuje i nedostatečnost vzdělání (např. v sexuální výchově) nebo vliv pornografie (k níž je v dnešní době velmi snadný přístup i pro děti). (Vaníčková 2005; 53-59)

Existují různé formy dětské prostituce, které se liší dle kritéria, zda je prostituce spojena s dalšími aktivitami sexuálního průmyslu, dle kritéria dobrovolnosti či

přinucení dítěte k prostituci a stejně jako ostatní druhy prostituce i dětskou dělíme na heterosexuální a homosexuální. Posledním kritériem je kritérium účelu prostituce. (Vaničková 2005; 67-69)

Poptávku po dětské prostituci lze rozdělit do několika typů, jsou to osoby s pedofilní orientací, osoby zneužívající děti pro jejich dostupnost, osoby s vysokým postavením ve společnosti (např. člen majoritní společnosti využívá dítě z minoritní), či osoby prostituci zprostředkovávající. Dle výzkumu 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy se potvrzuje, že nejčastěji je konzumentem dětské prostituce muž žijící v trvalém svazku. Studie také ukazuje, jaké jsou dle respondentů motivy konzumentů k placenému sexu s dítětem. Nejpodstatnějším důvodem se ukázala sexuální deviace (pedofilie), dále pak vzrušení a slast, strach z žen, možnost laciného sexu či prostě jen nuda. Výzkum takto vypovídá o nechuti společnosti přijmout fakt, že se sexu s dětmi dopouštějí „normální lidé“ a tak se přiklání k „zvrhlíkům“. (Vaničková 2005; 122)

V době antiky, kdy děti neměly žádná práva, Řekové ani Římané na dětské prostituci neshledávali nic špatného a ta byla zcela běžná (dívka se běžně vdávala ve 12 letech a o svatební noci začínala se sexuálním životem, proto prostituce dospělých a dětí nebyla diferencována). Tento druh prostituce však spíše svádí ke srovnání s antickou pederastií (viz níže), s kterou toho však nemá příliš společného.

1.8 HOMOSEXUALITA V ČR

V části mé práce věnované antické homosexualitě, jsem se soustředila z větší části na pederastii, jež byla v antické společnosti více rozšířena. Soudobé společnosti však vyhovují jinak institucionalizované vztahy, tedy se v současné době s pederastii neseťkáváme. Proto bude v této části práce o pederastii pojednáno jen minimálně a bude se spíše věnovat „tradičním“ homosexuálním vztahům mezi dospělými muži či ženami.

1.8.1 Pederastie

Pederastie, která byla v době antiky přijímána, v Řecku dokonce příznivěji než „tradiční“ homosexualita, není v dnešní době, ve stejném slova smyslu, totiž jako součást iniciace mladých chlapců do společnosti, rozšířená. Sexuální vztah mezi dítětem a dospělým je trestný čin a je označován za pedofilii. S pederastii má pedofilie společný pouze sexuální kontakt mezi dvěma lidmi stejného pohlaví. (Fafejta 2004; 84-85) Definice pedofilie ji popisuje jako: „Název pochází z řeckého *pais* (hoch, dítě) a z řeckého *philós* (milovník). Pedofil je tedy milovník dětí. U této deviace jde o erotické (erotosexuální) zaměření na objekty v prepubertálním věku (tedy na chlapce a dívky bez znaků dospívání). Nejčastější je zde zaměření na děti ve věku 5–12 let. Pedofilové jsou lidé, kteří preferují jak fyzickou nezralost objektu (...), tak i jeho dětské chování“ (Weiss 2002; 74) Hluběji o zneužívání dětí bylo v práci již pojednáno v její předchozí části, tedy se v práci nadále věnuji již jen pro současnost „klasickým“ a více rozšířeným formám homosexuality.

1.8.2 Homosexualita

Homosexualita je v současné společnosti chápána jako *opak* heterosexuality, jedince nepřitahují osoby opačného pohlaví, je popisována jako „...sexuální a citová náklonnost k osobám stejného pohlaví.“ (Rupp 2002; 235-236) Už i to se od antického chápání intimních vztahů značně liší, jelikož v té době podobný, výlučný vztah, mezi homosexualitou a heterosexuality neexistoval. Muž mohl mít stejně tak manželku jako milence a nebyl dle toho škatulkován, jako je tomu v dnešní době.

Naše společnost považuje homosexualitu za celoživotní, vrozenou součást identity jedince, avšak např. některé církve k ní mají jasně negativní postoj, přirovnávající ji k vadě, kterou je potřeba léčit. Proti nim však stojí různá hnutí za práva homosexuálů, jejichž cílem je obhajoba sexuální identity, která by neměla být

negativizována. Jedním z důvodů, proč je homosexualita odmítána, také je, že stále ještě přetrvává názor, že sexualita je jen nástrojem plození, prospěšným pro celou společnost, což v homosexuálních vztazích splněno není. (Fafejta 2005; 83, 88-89) Foucault (1999) v Dějinách sexuality I. píše, že „co se nepodřizuje plození je cudné, popřené a umlčené.“ Proto má být takovýto patologický vztah podřizován společenské kontrole. Proti tomu však homosexuálové bojují, jelikož jde-li o typ osobnosti, kterým se již člověk rodí, nemá společnost právo ho trestat, a pokud je jedinec s touto svojí charakteristikou spokojen a neohrožuje jí nikoho dalšího, nemá být ani něčím, co by mělo být léčeno. (Fafejta 2005; 92, 119-120, Foucault I 1999; 10)

Avšak v současnosti se stále více setkáváme s názorem novým, místo „reprodukčního sexu“ nastupuje „sex bezpečný“, který spojuje zábavu a zodpovědnost. (Fafejta 2005; 122) Stejně jako prostitute, homosexualita výrazně přispívá k rozšíření AIDS v České republice, a tedy je apelováno, aby byla praktikována bezpečným sexuálním stykem za použití ochrany (prezervativu). Výzkum HIV infekce a homosexualita z roku 2005 ukazuje, že více jak polovina hlášených onemocnění pochází z homosexuálního styku. (Procházka a spol. 2005; 2)

Homosexualita se tedy v současnosti setkává u naší společnosti jak s tolerancí, tak i s diskriminací. Výzkum Diskriminace na základě sexuální orientace z roku 2009 ukazuje, že více jak polovina dotázaných homosexuálů uvedla s diskriminací nějakou zkušenost, což jsou výsledky srovnatelné s dalšími výzkumy z předchozích let. Např. průzkum Gay iniciativy ČR Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v České republice z roku 2003 zjistil, že se s diskriminací setkala víc jak tři pětiny dotázaných homosexuálů. To svědčí o tom, že se diskriminace homosexuálů u nás příliš nemění, avšak z výše jmenovaného výzkumu také vyplývá, že ve srovnání s ostatními zeměmi v Evropě je Česká republika jedna k homosexuálům z nejvstřícnějších. S projevy homofobie (předsudky o homosexualitě obecně) se sice v České republice setkáváme (především u extrémistů), avšak naše společnost není za homofobní vůbec považována. (Pechová 2009; 1, Procházka a spol. 2003)

1.8.3 Druhy homosexuality

Homosexualita je nejčastěji rozdělována dle pohlaví, na ženskou a mužskou. Ženská se nejčastěji označuje jako lesbicismus a oproti antice, se nedá říci, že by byla méně rozšířená či více odsuzovaná. Mužská homosexualita je nazývána gay orientací.

Dále se rozděluje, bez ohledu na pohlaví jedince dle toho, zda aktér preferuje při pohlavním styku aktivní „mužskou“ roli, či pasivní „ženskou“. (Kaňka 2000; 7)

Homosexualita je dále rozdělována dle věku, který homosexuálové preferují u svých sexuálních partnerů. U mužů je to pedofilie (muž preferuje děti do 13 let, na kterých se však dopouští trestného činu), elebofilie (partneři ve věku 15 až 20 let), androfilie (dospělí muži) a gerontofilie (starci). U žen se setkáváme s označením korofilie (pro děti), partenfolie (adolescentní dívky), gynekofilie (dospělé ženy) a graeofilie (stařeny). (Kaňka 2000; 7)

Posledním kritériem dělení homosexuality je její forma, a to buď egosdystonní nebo egosyntonní. Egosyntonní homosexuálové jsou se svou orientací smířeni, přijímají ji a i před okolím se k ní hlásí. Egodystonní homosexuálové svou orientaci odmítají, touží po heterosexuální adaptaci a nejsou schopni si svou orientaci přiznat ani před sebou, natož před okolím. (Kaňka 2000; 7)

1.8.4 Registrované partnerství

S ojedinělými případy manželství mezi homosexuály, výlučně muži, se setkáváme již v antice, v době římského císařství, avšak nedochovalo se o nich příliš dokladů, což dokazuje k tomu, že se jednalo spíše o výjimky. V současné době však homosexuálové, jak muži, tak ženy, mohou uzavřít svazek manželství velice podobný, a to registrované partnerství. Zákon o registrovaném partnerství vstoupil v České republice v platnost od července roku 2006 a partnerství popisuje jako, „... trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví starších 18 let, způsobilých k právním úkonům.“ (Gay iniciativa v ČR 2006) Na prosazení tohoto zákona se značně podílela Gay iniciativa České republiky, která byla od roku 2001 nástupcem Sdružení organizace homosexuálních občanů (SOHO), první společnosti sloužící k zajištění bezpečného sociálního postavení homosexuálům, která v naší republice vznikla v roce 1990. (Fanel 2000; 454-455)

V naší zemi však partnerství není postaveno na stejnou úroveň jako manželství, což se odráží například v nemožnosti páru adoptovat si společně dítě. Jako jednotlivec (gay či lesba) si osoba adoptovat dítě může a úřady nesmí žádost odmítnout kvůli její sexuální orientaci, v tomto případě má však dítě právně jen jednoho rodiče. Uzavření registrovaného partnerství je pro adopci dítěte překážkou, registrované osoby už dítě adoptovat nemohou. Stejně tak nemá partner právo adoptovat biologické dítě svého

druha. Osoba, která je v partnerství může žádat o svěření dítěte do pěstounské péče, ale opět se jedná jen o ni, ne o společnou péči obou partnerů. Dokonce i o umělé oplodnění může v ČR požádat pouze heterosexuální pár, lesbičky, a to ani „registrované“ nemohou. (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva 2009) Předpokládá se však, že se tyto zákony časem změní, jako je tomu například ve Vermontu, kde mohou od roku 2000 homosexuální páry žádat o adopci dětí a mají zde dokonce rovnocenná práva jako páry heterosexuální. (HSX 2005)

Studie Názory české veřejnosti na práva homosexuálů – květen 2011, potvrzuje, že již tradičně převažuje tolerantní postoj společnosti k uzavírání registrovaného partnerství, který zastávají až tři čtvrtiny obyvatel. Menší, nicméně stále významná část veřejnosti se domnívá, že by homosexuální muži a ženy měli mít právo i na plnohodnotný sňatek. Nejmenší podpory se však dostává právu adoptovat děti, odmítavý postoj zastávají tři pětiny občanů. Nicméně třetinový podíl těch, kteří s adopcí souhlasí, není zanedbatelný. (Červenka 2011; 3)

Jak se tedy ukazuje, homosexualita v současnosti se v jistých ohledech od té antické velice liší. Homosexuální ženy nejsou, jako tomu bylo v antické kultuře, odsuzovány více než muži. Naše společnost homosexuály obecně přijímá, jejich práva se neustále rozšiřují a stejně tak si homosexuální vztahy získávají své téměř plnohodnotné místo v hierarchii vztahů.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo srovnat řecké a římské instituce manželství, prostituce a homosexuality v době antiky (přibližně 8. stol. př. Kr. – 2. stol. n. l.) a v současné české společnosti. Práce si kladla za cíl zjistit, jaké konkrétní rozdíly mezi institucemi v minulosti a nyní jsou, jak jsou jejich případné nové aspekty přijímány společností a jaké jsou jejich projevy v moderní společnosti. Také ukázala, které aspekty institucí vymizely, a odůvodnila, proč k tomu došlo. Stejně tak poukázala na možný budoucí vývoj některých aspektů institucí.

Prvním, co bylo v práci srovnáno, byl postoj ženy a dítěte v novodobé společnosti, který se od antického značně liší. Ženy ani děti již nejsou vlastnictvím muže, rozhodují o sobě svobodně a mají stejná práva, jako muži.

Dalším bodem srovnání, které šlo již více do hloubky, bylo manželství. V první řadě práce ukázala, že je k uzavření manželství v současnosti přistupováno významně přísněji. Zákony upravují, za jakých podmínek může člověk manželství uzavřít (plnoletost jedince, žádné již uzavřené manželství, nepříbuznost páru). Práce také naznačila, jaký je v současnosti ideální přibližný věk pro první sňatek a založení rodiny, což se od antiky také značně liší, lidé se berou starší a stejně tak si i později pořizují rodinu. Část věnovaná dětem poukázala na preferovaný počet dětí v rodině, který se od nejstarších dob antiky, kdy bylo zvykem mít až 12 dětí, změnil na dnešní ideální počet dvou dětí, což je mimo jiné významně ovlivněno novodobým uspořádáním společnosti a narůstajícím sociálním tlakem na ekonomickou situaci rodiny. Oproti antice se také v současnosti setkáváme s muži primárně se starajícími o děti, místo pracujících žen, což by tehdy nebylo vůbec možné. Práce dále naznačila, jaké jsou v současnosti nové formy partnerského soužití a jak je na ně společností nahlíženo. V dnešní době je partnery stále více preferováno nesezdané soužití a společnost to přijímá. Posledním aspektem, kterým se práce v části věnované manželství zabývala, byl rozvod. Ten je v současné společnosti přijímán jako nutné východisko z nefunkčního vztahu a nepředstavuje překážku pro navázání vztahu nového. Oproti antice se však ukázalo, že o rozvod častěji žádají ženy, které tuto pravomoc v antice zpočátku vůbec neměly.

Dalším tématem bylo srovnání prostituce. Zde se projevil největší rozdíl mezi institucí antickou a nynější, prostituce již není přijímána pozitivně, jako tomu bylo v antice, ale současná společnost ji, stejně jako všechny, kdo ji provozují, a dá se říci i

vyhledávají, odsuzuje. Současné společenské ošetření této instituce je však v mnohém ambivalentní: ač je na prostituci pohlíženo takto negativně, v české společnosti není považována za trestný čin a nemůže tak být státem regulována. S prostitucí je rovněž spojeno mnoho druhů trestné činnosti, které však již zákony ošetřují a postihují (kuplířství, vydírání, pohlavní zneužívání apod.). Práce dále prezentuje, že se stejně jako v antice setkáváme v české společnosti s ženskou a mužskou prostitucí, avšak navíc je zde poukázáno i na problém dětské prostituce, s kterým se v antice neseťkáváme (děti neměly žádná práva a se sexuálním životem začínaly v útlém věku).

Poslední část mé práce se věnovala srovnání homosexuality. Oproti antice v současné české společnosti nemůžeme mluvit pederastii, jelikož vztah dítěte a dospělého je trestný (o tomto pojednává právě část o dětské prostituci). V této části je srovnávána především homosexualita mezi dospělými. Z dostupných pramenů lze říci, že česká společnost se k homosexualitě staví obecně pozitivně. I přesto, že se většina homosexuálů v České republice již setkala s diskriminací, česká společnost není považována za homofobní. Oproti antice, kde bylo homosexuálními ženami opovrhováno, se však jako největší jeví rozdíl právě ve stejné toleranci k homosexuálním ženám jako k mužům. Dnes u homosexuálních mužů není podstatné rozlišování dle tzv. pasivity či aktivity v sexuálním chování, což bylo v antice velice důležité pro stanovení „správnosti“ homosexuality. Práce dále pojednává o homosexuálním sňatku, o tzv. registrovaném partnerství. Poukazuje na to, že oproti antice (kde se jednalo o výjimku) jsou „sňatky“ mezi homosexuály upraveny zákonem a získávají si své stále plnohodnotnější místo v systému vztahů.

Jak se tedy ukazuje, rozdíly mezi antickými a současnými institucemi jsou často významné, stejné se nám instituce zdají jen povrchně. Velký vliv na všechny popisované instituce mělo pochopitelně křesťanství, jež již od antiky napomáhalo k jejich proměnám. Každá ze společností na instituce manželství, homosexuálních vztahů a prostituce klade jiné požadavky, jsou začleněny do jiného společenského kontextu, plní jiné funkce. Práce se snažila naznačit, nakolik tyto rozdíly v konkrétní oblasti společenských vztahů mohou ukázat odlišné způsoby zacházení s každodenním světem vůbec v různých kulturách.

Summary

The bachelor's thesis shows that the differences between ancient and contemporary institutions are often significant. The great effect on all described institutions had obviously the Christianity, which conducive to their transformations since ancient times. Each of the societies puts different requirements on the institution of marriage, homosexual relations and prostitution; the institutions are incorporated into diverse social context and perform distinct functions. The paper tried to suggest how these differences in the specific field of social relations may show different ways of dealing with the everyday world even, in different cultures.

POUŽITÁ LITERATURA

- BURIAN 1970, Jan. 1970. *Řím: Světla a stíny velkoměsta*. 1. vyd. Praha: Svoboda.
- ČERVENKA, Jan. 2011. Názory české veřejnosti na práva homosexuálů – květen 2011. In: *CVVM: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=101156>
- DENZLER, Georg. 1999. *Zakázaná slast: dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- DIMITROVÁ, Michaela. 2007. Manželství a jeho význam v pojetí české veřejnosti. In: *CVVM: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=113&shw=100074
- DUFOUR, Pierre. 2003. *Dějiny prostituce I.: Starý Orient, Egypt, Izrael, Řecko*. Olomouc: Fontána.
- GALÁN, Juan Eslava. 2003. *Láska a sex ve starém Řecku*. Vyd. 1. Praha: Ikar.
- GALÁN, Juan Eslava. 2004. *Milostný život ve starém Římě*. Vyd. 1. Praha: Ikar.
- FAFEJTA, Martin. 2004. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz.
- FANEL, Jiří. 2000. *Gay historie*. Praha: Dauphin.
- FOUCAULT, Michel. 1999. *Dějiny sexuality*. Vůle k vědě. V Praze: Herrmann.
- FOUCAULT, Michel. 2003. *Dějiny sexuality II. Užívání slastí*. V Praze: Herrmann.
- FOUCAULT, Michel. 2003. *Dějiny sexuality III. Péče o sebe*. V Praze: Herrmann.
- FUČÍK, Petr. 2006. Věková homogamie českých sňatků 1920–2000. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, roč. 42, č. 4, s. 719-739 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/41-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-4-2006/745>
- GAY INICIATIVA V ČR. [2006]. RP v praxi: Zákon o registrovaném partnerství v praxi. Gay iniciativa v České republice. *Gay.iniciativa.cz* [online] [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=375>
- HAMPLOVÁ, Dana a spol. 2006. *Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav. Sociologické studie = Sociological studies, SS 06:5.
- HORSKÁ, P. 1994. „Nejistá prognóza vývoje evropské rodiny“. *Demografie* 36 (2): 73–79.
- HOŠEK 1972, Radislav. 1972. *Země bohů a lidí: pohledy do řeckého dávnověku*. 1. vyd. Praha: Svoboda.

- HSX. 2005. Právo a zákony. *004.cz* [online]. [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://www.004.cz/pravo-a-zakony>
- CHALOUPKOVÁ, Jana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. 2004. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 60 s. [cit. 2012-05-01]. Sociologické studie/Sociological Studies, 04:07.
- CHALOUPKOVÁ, Jana. 2006. Dohromady, nebo každý zvlášť? Hospodaření s příjmy manželských a nesezdaných párů. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, roč. 42, č. 5, 971–986 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/24-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-5-2006/368a20.pdf>
- CHMELÍK, Jan. 2003. Prostituce, její charakteristika a právní aspekty. *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi* [online]. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR, roč. 36, č. 3 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_03/prostit.html
- KAŇKA, Petr. 2000. Abeceda homosexuality. In: *004.cz* [online] [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: http://www.004.cz/storage/abeceda_homosexuality.pdf
- KREJČÍ, Martin. 2006. Vládní návrh zákona o regulaci prostituce. *Veřejná správa* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, č. 3 [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2006/03/priloha.html>
- KRUMLOWSKÝ, Felix. 2009. *Prolíbané dějiny, aneb, Milostné příběhy a skandály slavných*. Praha: Petrklíč.
- LACROIX, Paul. 2003. *Dějiny prostituce*. Olomouc: Fontána.
- MAŘÍKOVÁ, Hana. 2007. Rodičovská (je) pro oba rodiče!. In: *SOCIOWEB.CZ* [online]. [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php/index.php?disp=temata&shw=288&lst=106>
- MAŘÍKOVÁ, Hana. 2009. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, roč. 45, č. 1, 89–113 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/4-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-1-2009/9>
- MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. 2000. *Prostituce v ČR* [online] [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/krim_stat/1999/prostitu.html
- MITLÖHNER, Miroslav. 1999. *Erotika a paragrafy*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub.
- MORUS, Jan a Jiří STACH. 1992. *Světové dějiny sexuality: Světla a stíny velkoměsta*. 2. dopl. vyd. Praha: Naše vojsko.
- MOŽNÝ, Ivo. 2002. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství. Základy sociologie, sv. 8.

- OPATRŇY, Aleř. 1997. *Připrava na manželství: 1. Jak katolická církve chápe manželství*. Praha: Pastorační středisko. Dostupné z: <http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Manzelstvi.html>
- PECHOVÁ, Olga. 2009. Diskriminace na základě sexuální orientace. *E-psychologie* [online]. Roč. 3, č. 3, s. 1-16 [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/clanek/61>
- Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. [2009]. Gay a lesbické rodičovství. *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* [online]. [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://lgbt.poradna-prava.cz/gay-a-lesbicke-rodicovstvi.html>
- PROCHÁZKA, Ivo a spol. 2003. Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v ČR. In: *Gay iniciativa v České republice* [online]. [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=256>
- PROCHÁZKA, Ivo a spol. 2005. HIV infekce a homosexualita. In: *004.cz: Česká společnost AIDS pomoc* [online]. [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://www.004.cz/storage/HIVinfhomo.pdf>
- REZKOVÁ, Miluře. 2003. K otcovské a mateřské roli v rodině. In: *CVVM: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=100278>
- RUPP, Leila J. 2002. *Vytoužená minulost: dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*. Vyd. 1. Praha: Marie Chřibková, nakladatelství a vydavatelství One Woman Press.
- ŠALAMOUNOVÁ, Petra. 2003. Naše společnost 2003: Představy o ideálním věku pro zakládání rodiny a reálná data. In: *CVVM: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=100170>
- ŠALAMOUNOVÁ, Petra a Gabriela ŠAMANOVÁ. 2003. Představy respondentů o partnerských vztazích a rodině. Naše společnost 1, 3-4. In: *CVVM: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=115&shw=100020
- ŠAMANOVÁ, Gabriela. 2009. Partnerství, manželství a rodičovství. In: *CVVM: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=100993>
- ŠTEFANOVÁ, Alexandra. 2006. Prostituci zákon nezakazuje ani nepovoluje. *Veřejná správa* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, č. 3 [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2006/03/info1.html>
- TOMÁŠEK, Marcel. 2006. Singles a jejich vztahy: kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, roč. 42, č. 1, s. 81-105 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z:

<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/39-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-1-2006/695>

VANÍČKOVÁ, Eva. 2005. *Dětská prostituce*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 135 s.

Vládní návrh zákona o regulaci prostituce. 2005. Česká republika. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2005/navrh.pdf>

VOHLÍDALOVÁ, Marta. 2010. Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů?. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, sv. 2, s. 48–56 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://dlib.lib.cas.cz/6552/>

WEISS, Petr. 2002. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika, léčba*. Vyd. 1. Praha: Portál.

Zákon o rodině. 1963. Česká republika. In: *94/1963 Sb.* Dostupné z: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-sb-zakon-o-rodine.html>

ZIKMUNDOVÁ, Martina. 2009. Terénní sociální práce s osobami poskytujícími placené sexuální služby. In: *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, s. 119-126.

ŽÁKOVÁ, Markéta. 2008. Prostituce – charakteristika. In: www.icm.cz [online]. [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/prostituce-charakteristika>